

UPPSALA UNIVERSITET
Institutionen för nordiska språk

D-UPPSATS
Svenska språket/nordiska språk D Vt 2007

Maja Marsling Bäckvall
Sernanders väg 11:338
752 62 Uppsala
Tlf: 018-513378
maba3304@student.uu.se

Völuspá i Uppsalaeddan

En nyfilologisk undersökning

Handledare: Henrik Williams

Sammandrag

I den här uppsatsen undersöks eddadikten *Völuspá* så som den citeras i en handskrift av Snorre Sturlassons Edda, nämligen Codex Upsaliensis eller Uppsalaeddan. Dock diskuteras inte dvärgnamnen i stroforna 10, 11–13 samt 15–16. Uppsatsen utgår från ett nyfilologiskt perspektiv, där den enskilda handskriften tillmäts ett egenvärde utan att bedömas i förhållande till ett tänkt originalverk. Fokus ligger på de skrivningar där Uppsalaeddan och inte fler än hälften av samtliga diskuterade handskrifter avviker från de övriga. De aktuella handskrifterna är, förutom Uppsalaeddan, Codex Regius av eddadikterna, Hauksbók, Codex Regius av Edda, Codex Wormianus samt Codex Trajectinus. Analysen har som utgångspunkt att de avvikelser som möter är avsiktliga från skrivarens sida. Där detta inte tycks sannolikt undersöks huruvida en samtida läsare kunnat uppfatta skrivningen som meningsfull, och först när detta uteslutits talas om felskrivningar. Majoriteten av avvikelserna i Uppsalaeddan bör förstås som medvetna; ett något mindre antal är svårbedömda, men har förmodligen lästs som begripliga om än möjligen något märkliga i sammanhanget; och slutligen är de definitiva felskrivningarna åtminstone två stycken, men inte många fler. Uppsalaeddan är oftast ensam om sina avvikelser, men där den inte är det beror det vanligen på gemensam trädning med Hauksbók och Codex Regius av eddadikterna.

Innehåll

Sammandrag.....	2
1 Inledning.....	4
1.1 Syfte.....	4
2 Bakgrund: Eddadikterna, Edda och Völuspá.....	5
2.1 Eddadikterna.....	5
2.2 Edda.....	6
2.3 Handskrifterna.....	7
2.3.1 Uppsalaeddan.....	9
2.4 Völuspá.....	10
2.5 Utgåvorna.....	12
3 Teori och metod.....	13
3.1 Textbegreppet.....	13
3.2 Nyfilologi.....	14
3.3 Metod.....	16
4 Völuspá i Uppsalaeddan.....	17
Strof 3.....	20
Strof 52.....	21
Strof 5:3–8.....	23
Strof 40.....	24
Strof 41.....	27
Strof 9, 10:5–8.....	29
Strof 28:7–14.....	32
Strof 19.....	33
Strof 64.....	34
Strof 25.....	35
Strof 26.....	37
Strof 45.....	38
Strof 46:5–8, 47.....	39
Strof 48.....	41
Strof 57.....	42
Strof 38.....	43
Strof 39.....	44
5 Sammanfattande diskussion.....	44
Litteratur.....	48
Förkortningar.....	50

1 Inledning

När man sätter sig för att njuta av det mytiska och det mänskliga, den låga humorn och den djupa sorgen i böcker med fornnordisk diktning, så är det man läser resultatet av flera århundraden av val som gjorts åt en. Översättaren har dels valt det språk man möter, dels vilken utgåva av dikterna hon vill utgå från. Utgivaren av denna utgåva har i sin tur valt bland ett antal handskrifter och bedömt vilken som är mest representativ för den dikt hon vill utge. Hon har förmodligen också tagit in ord, fraser, kanske hela strofer från andra handskrifter, sådana som inte finns i handskriften hon lagt till grund för utgåvan, men som tycktes henne bättre. Handskrifterna har i sin tur någon valt att skriva ned just så som hon uppfattat verket, och innan dess är det ingen som vet hur länge dikten traderats på olika sätt, hur många som bidragit till den dikt du nu sitter med. Fast då kan man fråga sig: är det samma dikt?

I en bok av David Lodge säger den fiktiva litteraturprofessorn Morris Zapp att "every decoding is another encoding" (Lodge 1985 s. 25). Varje gång man försöker tolka någonting gör man det genom att omformulera det till sin egen kod. Detsamma gör faktiskt utgivaren som väljer och plockar bland handskrifterna utifrån vad hon tycker är rätt. På så vis har många handskrifter hamnat i skymundan när den fornnordiska litteraturen ska ges ut. Vissa handskrifter ignoreras, deras otillräcklighet tas nästan personligt av forskarna. Kanske beror det på att de verkar förolämpande mot den litteratur man älskar; kanske är det mänsklig motvilja mot det avvikande. Själv blir jag som alldeles nyss börjat ägna mig åt fornisländska mest irriterad av att det jag läser i utgåvorna i stort sett aldrig någonsin är en text som mött en medeltida islänning. På senare tid har detta förfarande kritiserats inom det som kallas nyfilologi (se vidare nedan).

1.1 Syfte

I den här uppsatsen vill jag se på en känd eddadikt, *Völuspá* (Valans spådom) som den citeras i en ofta lågt värderad handskrift av Snorre Sturlassons Edda: Codex Upsaliensis, eller Uppsalaeddans. Med utgångspunkt i den så kallade nyfilologin (se 3.2), där varje handskrift av en text tillmäts ett egenvärde, vill jag utan att värdera se hur denna handskrift skiljer sig från de övriga. Min hypotes är att merparten av de från majoriteten avvikande skrivningarna antingen medvetet har skrivits ned så eller åtminstone har gått att få en mening i för en

samtida läsare. Hur många av dessa avvikelser kan kallas direkt felaktiga? Hur fördelar sig avvikelserna, och verkar Uppsalaeddan lägga sig närmare en handskrift än de andra? Kan man se några tendenser?

2 Bakgrund: Eddadikterna, Edda och Völuspá

Det finns två verk som brukar kallas ”edda(n)”: Snorre Sturlassons Edda, även kallad ”den prosaiska eddan” (förr även ”den yngre eddan”) samt en samling dikter, ofta kallad ”den poetiska eddan”. Denna kan även ses omnämnd som ”den äldre eddan” eller ”Sámunds edda”. Jag kommer att kalla Snorre Sturlassons Edda för Edda och dikterna för eddadikterna. Efter att ha presenterat dessa båda verk kommer jag ge ett sammandrag av Völuspá och därefter en översikt över de viktigaste handskrifterna i vilka dikten förekommer.

2.1 Eddadikterna

Denna översikt bygger på Lindblad 1977 och Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid (KLNLM) s.v. Eddadiktning.

När man talar om eddadikter brukar man framförallt syfta på de 29 dikter som finns bevarade i den handskrift som kallas Codex Regius (R) (om handskriften, se 2.3). Utöver dessa brukar 5–6 dikter till tas med i utgåvor; det rör sig om dikter som till form och innehåll påminner mycket om de övriga 29. Vad gäller innehållet skiljer man mellan guda- och hjältedikter. Gudadikterna behandlar mytologiskt stoff; hit hör bl.a. mytologiska översikter som Völuspá (Valans spådom, se 2.4), och Grímnismál (Sången om Grimne), såväl som historier om asagudarna, t.ex. Lokasenna (Loketrätan), där Loke kommer objuden till en fest och förolämpar alla de bänkade asarna en efter en, och Prymskviða (Trymskvädet), berättelsen om hur Tor klär ut sig till Freja för att få tillbaka sin hammare. Hjältedikterna är episka till innehållet och handlar snarare om människor än om asar. Därmed inte sagt att det inte finns rikligt med övernaturliga företeelser i dem – hjältarna byter utseende med varandra, gifter sig med valkyrior (de som hämtar de fallna från slagfältet upp till Asgård) och utövar olika slags trolldom. De flesta av hjältedikterna är del av den större historien om Sigurd och

hans släkt, bl.a. Reginsmål och Fáfnismál (Sången om Regin resp. Fafne), de tre kvädena om Gudrun samt Oddrúnargrátr (Oddruns gråt).

Det har gjorts försök att datera eddadikterna, och man brukar anta en 500-årsperiod för deras (muntliga) tillblivelse mellan 800 och 1300. Det enda man med någorlunda säkerhet kan fastställa är emellertid när de bevarade dikterna skrivits ned, och det är under 1200- och 1300-talet (se Sørensen 1991).

2.2 Edda

I motsättning till eddadikterna har Edda både en samlande titel och en författare. De står på första sidan i Uppsalaeddans: *Bók þessi heitir Edda. Hana hefir saman setta Snorri Sturluson eptir þeim hætti sem hér er skipat* 'Denna bok heter Edda. Den har Snorre Sturlason satt samman på det sätt som det är ordnat här'. I och med detta kan man också säga när verket måste kommit till, eftersom man vet att Snorre föddes vintern 1178/79 och mördades 1241 (Jónas Kristjánsson 1988 s. 166 ff.). Det antas att han skrev Edda i sina bästa år, omkring 1220 (a.a. s. 25). Han har också skrivit bl.a. Heimskringla, en samling sagor om den norska kungadynastin. Själva ordet *edda* betyder troligen 'gammelmormor/-farmor', vilket kan tolkas som att boken besitter samma typ och mängd kunskap som en vis gammal släkting (se t.ex. Quinn 2000 s. 70). Det har också föreslagits att bokens titel skulle vara en islandisering av det latinska ordet *edo* 'jag ger ut', samma rot som vi t.ex. har i engelskans *edition*, *to edit* och *dylikt* (bl.a. a.a. s. 71).

Edda är dels en sammanställning av myter, dels en lärobok i skaldekonst, två funktioner som ibland smälter samman. Den är uppdelad i tre delar: Gylfaginning (Hur Gylfe blev lurad), Skáldskaparmál (Skaldskapens språk) och Háttatal (Verslistan) samt en prolog som sätter en kristen utgångspunkt för ett verk som ju till stor del består av hedniska historier.

Alla tre delar är mer eller mindre utformade som dialoger, framförallt Gylfaginning. I den beger sig den svenske kungen Gylfe till Asgård under täcknamnet *Ganglere* för att ta reda på hur asarna blivit så mäktiga. I Edda är asarna inte gudar, utan människor som lurat folk att tillbe dem. När Gylfe kommer till Asgård tas han till tre hövdingar som kallar sig *Hög*, *Jämnhög* och *Tredje*, men som egentligen är förklädda asar. Gylfe/Ganglere ställer frågor om hur världen uppstod, hur den kommer gå under, vad asarna heter o.s.v. och får utförliga svar

av asarna i form av mytologiska berättelser varvade med diktcitat. På så sätt sprider asarna tron på sig själv som gudar – det är på det viset Gylfe blir lurad.

Även i Skáldskaparmál kommer en intet ont anande människa, Ägir/Lä, till asarna, som ”förvrängde hans syn på många sätt” (Johansson & Malm 1997 s. 93). Han samtalar med Brage, som berättar om skaldekonstens ursprung och dess olika utformningar. Framförallt rör det sig om att förklara upphovet till så kallade heiti och kenningar, två slags metaforer som är centrala i fornisländsk diktning. För att t.ex. förstå varför guld kan kallas ”Krakes sådd” behöver man känna till historien om Rolf Krake, där Rolf i slutet strör ut guld på Fyrisvallen för att distrahera sina förföljare. Skáldskaparmál innehåller också en mängd citat ur olika dikter, ofta av namngivna skalder, som exempel på hur man kan använda de olika metaforerna.

Háttatal är en dialog av mer klassiskt snitt, och lärare och elev har inga namn. Det primära syftet i denna del är att presentera olika versmått. Grundstommen i Háttatal är en hyllningsdikt till kung Håkon Håkonsson av Norge och jarlen Skule Bårdsson. Dikten är skriven på hundra olika versmått med varianter, som kommenteras mellan varje strof. (Johansson & Malm 1997 s. 10 ff.)

2.3 Handskrifterna

I den här uppsatsen kommer jag hänvisa till sex olika handskrifter: två som har Völuspá i sin helhet och fyra som innehåller Edda. Dessa är utvalda p.g.a. sitt källvärde. Jag kommer att presentera Uppsalaeddans mer ingående nedan (2.3.1) och koncentrerar mig här på en kort översikt över de resterande fem handskrifterna. Jag använder mig av de beteckningar de vanligtvis går under.

Som nämnts ovan (2.1) är Codex Regius (R) den primära källan till eddadikterna. Handskriften är skriven på slutet av 1200-talet och återfanns på 1600-talet av biskopen Brynjólfur Sveinsson, som skänkte den till dåvarande danske kungen, Fredrik III. Den kom därför att ingå i det danska Kongelige biblioteks samlingar, och det är därifrån namnet Codex Regius kommer. När Brynjólfur hittade R kände man redan till Edda och det fanns en utbredd föreställning om att Snorre måste ha utgått ifrån ett diktverk för sina citat. Brynjólfur var därför säker på att handskriften var just detta diktverk, författat av Sæmundr fróði (en mycket omtalad präst i Islands tidigmedeltida historia), och skrev detta i boken: *Edda Sæmundi*

multiscii 1643. Därav kommer benämningarna ”Sämunds edda” och ”den äldre eddan”, som dock båda är missvisande. Det finns inga som helst bevis för att Sæmundr skulle ha varit inblandad i R's tillkomst, och Edda är som bekant (se 2.2) skriven på 1220-talet och är alltså äldre än R. (se Jónas Kristjánsson 1988 s. 25 f.)

Den andra handskriften som innehåller Völuspá, Hauksbók (H), har sitt namn efter lagmannen Haukr Erlendsson (död 1334) och han har själv nedskrivit delar av den. Det som från början var en samlad handskrift är nu tre delar, den har fallit sönder med tiden. Innehållet är blandat: bl.a. fem längre sagor, bland dem Eiríks saga rauða (Erik den rödes saga) och Heiðreks saga; historien om Islands kolonialisering, Landnámabók; en del mera sedelärande och filosofiskt stoff; och som sagt Völuspá i en något annorlunda version än den i R. Det är alltså den enda dikten i H. (KLNMs v. Hauksbók)

Vad gäller Gylfaginning i eddahandskrifter brukar man fokusera på tre stycken utöver Uppsalaeddan: den förvirrande benämnda Codex Regius (RS), Codex Wormianus (W) och Codex Trajectinus (T). Det finns andra, yngre, pappershandskrifter av Edda, men dessa tre utgör tillsammans med Uppsalaeddan de viktigaste, de som man brukar använda till utgåvor och studier av Edda (jfr Johansson & Malm s. 19).

Codex Regius (RS) har haft sitt hem i samma bibliotek som R, därav det gemensamma namnet. De skiljs åt antingen genom att man anger deras fulla beteckning med katalognummer, eller, vilket är vanligare och ofta lättare, genom att benämna dem Codex Regius av den poetiska resp. den prosaiska eddan eller Codex Regius av eddadikterna resp. Edda. Jag kommer dels använda detta sista sätt, men framförallt hålla mig till förkortningarna R och RS, som är ganska vanliga i eddaforskning; S'et i RS står då för Snorres Edda. RS skrevs omkring 1325 och är den handskrift som oftast får ligga till grund för utgåvor av Edda. Utöver Edda, där det numera saknas några blad i början, innehåller RS två dikter efter Háttatal, nämligen Jómsvíkingadrápa och Málsháttakvæði.

Codex Wormianus (W) har fått namn efter en av sina tidigare ägare, den danske professorn Ole Worm. Den är skriven runt 1350 och innehåller en något annorlunda version av Edda än RS, tämligen mycket längre än någon annan eddahandskrift p.g.a. vad som förmodligen är senare tillägg ur kristen och antik tradition. Mest känd och använd är W nog för att den bortsett från Edda innehåller fyra så kallade ”grammatiska avhandlingar”, bl.a. den mest berömda av dem, den som kallas den första. I handskriften återfinns också delar av eddadikten Rígsþula.

Slutligen sticker Codex Trajectinus (T) ut något i sammanhanget, eftersom den faktiskt är en pappershandskrift från omkring 1600, en typ handskrifter som normalt inte anses ha något

textkritiskt värde. T antas dock vara en noggrann avskrift av en nu förlorad medeltida handskrift som legat nära RS. Den har liksom de båda Codex Regius fått namn efter sitt hembibliotek, det i Utrecht. (Faulkes 1988 s. xxix ff.)

2.3.1 Uppsalaeddans

Den handskrift jag här kallar Uppsalaeddans (U) bär den fulla beteckningen Codex Upsaliensis DG 11 4°, vilket betyder att handskriften hör till Uppsala universitetsbibliotek, att den fått nummer 11 i den samling Magnus Gabriel de la Gardie skänkte till universitetsbiblioteket, samt att den är i formatet kvarto – en fjärdedels ark pergament, ungefär 25 cm på höjden (se Jørgensen 2004 s. 40, 67). Den är skriven på Island av en islänning omkring 1300 (Grape 1962 s.1, 10) och är därmed den äldsta bevarade handskriften av Edda. Förutom Edda innehåller handskriften även uppräknings av skalder resp. lagmän, en ättelängd över Sturlungaätten (d.v.s. Snorres släkt), tre skaldestrofer samt den såkallade 2:a grammatiska avhandlingen. Uppräkningarna och ättelängden börjar åtta sidor in i Skáldskaparmál, som sedan tar vid igen och följs av skaldestroferna och den 2:a grammatiska avhandlingen. Efter ett par övningar i lönnskrift avslutas handskriften med Háttatal (se Grape m.fl. 1977).

Man vet inte vilka turer U har varit igenom innan den på 1600-talet återfinns hos samme Brynjólfur Sveinsson som hittade R. Förmodligen har handskriften nära koppling till Snorre Sturlassons släkt i och med att den innehåller släktens ättelängd samt lagmans- och skaldelistorna. Brynjólfur Sveinsson gav U till sin vän Stephanus Johannis Stephanius i Sorø i Danmark, och det var från hans dödsbo Magnus Gabriel de la Gardie köpte den 1650 och skänkte den vidare till Uppsala universitetsbibliotek 1662. (Grape 1962 s. 9 ff.)

Det råder allmän enighet om att det är en van skrivare som har skrivit U; hon beskrivs som ”skicklig och omsorgsfull” i inledningen till den diplomatiska utgåvan (Grape m.fl. 1977 s. ix) och Müller (1941 s. 10) talar om ”der schönen und sehr deutlichen Schrift” (den vackra och mycket tydliga skriften) som ett tecken på att skrivaren haft det som yrke. Däremot har själva innehållet och redaktionen av handskriften ofta kritiserats. Många av U’s skrivningar ingår inte ens i notapparaten i de flesta (särskilt äldre) utgåvor – den notapparat som ska visa vilka andra skrivningar som finns för ett givet ställe i en text. En längre diskussion har förts om vilken av Eddahandskrifterna som ligger närmast Snorres original, och i den har ibland U fått förtur, framförallt som varande äldst, men oftare har den blivit nedvärderad av forskarna.

Handskriften har bl.a. anklagats för att vara avskriven med slarv, lättja och brist på smak, men har med tiden fått något större erkännande som bärare av ett textvittne till Edda (Zetterholm 1949 s. 5 ff. & litt.). En utgivare som t.ex. Finnur Jónsson, vars första utgåva av Edda kom 1900, har visserligen varit starkt kritisk mot U, men ändå tagit in skrivningar från den där det passat honom (Grape 1962 s. 111 f.; för denna slags utgivarpraxis se nedan 3.2). Faulkes (1988 s. xxx) beskriver texten i U som en som blivit utsatt för ”extensive verbal shortening, with the result that in many places the text hardly makes sense”. D. O. Zetterholm (1949) noterar i sin undersökning av Tors färd till Utgårdsløke i U resp. RS att U har få utvecklingar och inte så många av den slags mustiga beskrivningar som gör en historia rolig att läsa: ”för U har avsikten varit att få med mytens handling utan alla utsmyckningar” (a.a. s. 47). Han talar också om U’s ”rätt våldsamma felläsningar” (a.a. s. 38). Handskriften har genomgående både kortare ord, satser och uttryck (a.a. s. 9). Zetterholm påpekar dock att U inte alltid förkortar, utan ibland till och med förlänger jämfört med RS (a.a. s. 46 ff.), men U är överlag kortare än sin förlaga, vilken han definierar som ungefär liktydig med RS. I Untersuchungen zur Uppsala-Edda (1941) laborerar Friedrich Müller med två versioner av Edda: en längre, den som återfinns i RS, W och T, och en kortare som bara finns bevarad i U. Denna kortare version ser han som en första version av Edda, medan den som återfinns i RS, W och T representerar en omarbetning. Den skulle Snorre ha gjort med den större vana och fingertoppskänsla som han uppbyggt genom arbetet på Heimskringla (a.a. s. 150). Müllers idé har betecknats som ”attractive but incapable of proof” (Faulkes 1988 s. xxxi).

Utöver Müller och Zetterholm är Judy Quinn en av få som på senare år har ägnat U någon närmare uppmärksamhet. Hon har skrivit en innehållsrik artikel om just Völuspá i bl.a. Uppsalaeddan (2000) som är mycket central för den här uppsatsen. I den framhåller hon hur många av U’s ”felskrivningar” som utan större svårigheter kan ge en fullt begriplig läsning.

2.4 Völuspá

Völuspá (Valans spådom) står som den första dikten i R och ingår i H; delar citeras dessutom i Gylfaginning i Edda. I R består dikten, i den gängse strofindelningen (t.ex. Bugge 1867), av 62 strofer och i H av 59, skrivna på fornyrdislag. Detta är ett vanligt versmått för eddadiktning, där varje strof vanligtvis innehåller åtta, eller åtminstone ett jämnt antal, rader med två betonade och ett växlande antal obetonade stavelser vardera. Raderna binds samman

parvis via allitteration (Mundal 2004 s. 228). Allitterationen fungerar så att en konsonant allittererar på en likadan konsonant, medan en vokal kan rimma på en vilken som helst annan vokal, inklusive halv vokalen *j* och i enstaka fall även *v*. Konsonantgrupperna *sk*, *sp* och *st* allittererar bara på likadana konsonantgrupper (a.a. s. 224). Således rimmar *späka* med *spoling* men inte med *skumrask*.

I stora drag handlar *Völuspá* om hur världen kommer gå under och sedan återuppstå, berättat som en profetia av en vala, en troll- och spåkunnig kvinna. Sammanfattningen här följer R. H har andra variationer, liksom citaten i Edda ofta ger en annan läsning.

I de två första stroforna utber valan sig uppmärksamhet från gudar och människor och introducerar sig själv och sin uråldriga kunskap. I strof 3–8 berättar hon om jordens skapelse från det gapande intet till en sol- och månbelyst, grönskande värld där asarna kan slå sig ned. Därpå följer åtta strofer om hur dvärgarna skapades, strofer som till största delen består av en uppräkningslista av dvärgnamn. Strof 17–18 handlar om människornas uppkomst, strof 19–20 om världsträdet *Yggdrasil* och de tre nornorna som bor därunder. Från och med strof 21 börjar tonen bli mer hotfull. Det första kriget i världen börjar, mellan vaner och asar. Man dödar en kvinna som heter *Gullveig*, som kanske är identisk med den följande strofens trollkvinna *Heid* och kan symbolisera girigheten (jfr Jónas Kristjánsson 1988 s. 41). Trots att hon anfalls med spjut och bränns inte mindre än tre gånger överlever hon. Asarna lovar bort *Freja* till jättarna i strof 25, vilket förorsakar *Tors* ursinne i strofen efter, där eder och löften sägs brytas. Strof 27–30 är något lugnare. Åter beskrivs *Yggdrasil* och valan möter *Oden*, som ger henne gåvor. *Odens* valkyrior räknas upp. Efter denna andhämtningspaus fortsätter dikten med *Balders* död och *Lokes* straff för sin svekfulla inblandning i den. De därpå följande fyra stroforna (36–39) handlar om platser: floden *Slid* som flyter full av svärd, ett hus av guld och ett annat flätat av ormar, en plats där onda människor vadar i floden och draken *Nidhögg* håller till. Här efter börjar händelseförloppet ta fart. Den varg som ska sluka solen föds och tre tuffar galor som järtecken: en hos jättarna, en hos asarna och en i underjorden. Tre gånger (strof 44, 49 och 58) upprepas samma strof som ett omkväde, en som handlar om att den bundne vargen, den store fienden i den sista striden, snart kommer slita sig loss. Det är också i den här strofen begreppet *ragna røkk* 'gudarnas och världens undergång' används. Fram till och med strof 52 drar det ihop sig till slutstriden. Den varslas i strof 45, som sammanfattar hur förfärlig undergångens tidsålder kommer vara. Sedan kommer vargen och jättarna, allt rasar, skälver och gnyr. Själva striden beskrivs i strof 53–56: *Oden* slåss mot vargen och dör, *Frej* likaså mot eldjätten *Surt*; *Odens* son *Vidar* dödar vargen och *Tor* dödar *Midgårdsormen*, men dör själv av dess gift. Till sist går jorden bokstavligen under: den sjunker i havet, solen

och stjärnorna slocknar, allt brinner. Återigen upprepas strofen om den skällande vargen, som en slags avrundande eko av beskrivningen av undergången (strof 58). De sista 7–8 stroforna handlar om jordens återuppståndelse. Stämningen liknar den i början, det är lugnt och grönt. Asarna möts igen och Balder kommer tillbaka. Den allra sista strofen är emellertid hotfull igen, där kommer draken Nidhögg flygande med lik i vingarna. Man kan se det som en återkoppling till inledningen, att valan efter att ha förutspått vad som komma skall nu ser att det faktiskt börjar. Den sista raden lyder *nú mun hún sþökkvast* 'nu ska hon sjunka', d.v.s. valan avslutar och stiger ned. (jfr Jónas Kristjánsson 1988 s. 40 ff.)

Dikten antas för det mesta ha tillkommit runt år 1000, i brytningstiden mellan asatro och kristendom (Jónas Kristjánsson 1988 s. 45). Grundmytologin är hednisk, men den tycks också innehålla vissa kristna drag, t.ex. kan Balder med sin orättvisa död och senare återuppståndelse påminna om Kristusgestalten – även om myten om Balders död innehåller många förkristna beståndsdelar (Dronke 1997 s. 98).

2.5 Utgåvorna

Edda och eddadikterna har givits ut och översatts många gånger. Av utgåvor av Edda bör nämnas Rasmus Rasks från 1818, det arnemagneanska institutets stora trebandsutgåva från 1848 med översättning till latin (Jón Sigurðsson m.fl. 1848–1887), Finnur Jónssons utgåva 1931 (första utg. 1900), Anne Holtmarks och Jón Helgasons från 1950 samt den senaste, Anthony Faulkes' utgåva från 1988. Den första (och enda?) översättningen som i stort sett enbart bygger på U utkom redan 1746, utförd av rudbeckianen Johan Göransson. Denna "i åtskilligt sällsamma och starkt förkättrade Edda-utgåva" (Grape 1962 s. 41) innehåller bara prologen och Gylfaginning.

Till den här uppsatsen har jag för tolkningar av och kommentarer till *Völuspá* framförallt använt mig av Ursula Dronkes rikt kommenterade utgåva från 1997, Sigurður Nordals monografi om dikten från 1927 (isländskt original 1923), som till största delen består av en kommenterad utgåva, samt Sophus Bugges kommenterade utgåva från 1867. Min primära utgåva av Edda är Anthony Faulkes' (1988) – eftersom mitt fokus ligger på själva eddadikten ger kommentarer till Edda inte så mycket; när det gäller diktцитaten brukar de oftast nöja sig med att konstatera vilken strof det rör sig om.

3 Teori och metod

Filologi är ett tvärvetenskapligt ämne som involverar bl.a. språkhistoria, litteraturvetenskap och kulturhistoria i syftet att förstå texter från andra tider och kulturer (jfr Haugen 2004a s. 15). Den här uppsatsens teoretiska utgångspunkt är den såkallade nyfilologin, som presenteras nedan (3.2). Men först ska textbegreppet kort redas ut.

3.1 Textbegreppet

När man talar om ”en text” kan det vara olika saker man syftar på – från en tänkt idealversion av en framställning över de olika versionerna till det fysiska föremålet man kan bläddra och läsa i (jfr Haugen 2004b s. 82). Jag har t.ex. en ganska klar idé om vad sagan om Askungen handlar om, och kan uppfatta både en tecknad serie och en iransk folksaga om en styvmoderligt behandlad flicka som samma historia. I en artikel från 2006 uppmärksammar Bo-A. Wendt ett behov av att dela upp begreppet, och föreslår en tredelning av det i textverk, textvittne och textbärare. Ett textverk är då den abstrakta överordnade idén, textvittnet är ”en specifik uppenbarelseform av ett textverk” (Wendt 2006 s. 272) och textbäraren det konkreta föremålet där man återfinner textvittnet (a.st.). ”Askungen” är ett textverk, den iranska sagan ett av dess många textvittnen och kapitlet i sagoboken är en textbärare. Själva boken är i detta fall inte en textbärare, utan innehåller ett antal textbärare av textvittnen till olika textverk. Jag kommer använda mig av denna uppdelning av begreppet där det är nödvändigt att göra den, och mer generellt fortsätta att tala om ”text” och ”texter”.

När man arbetar med medeltida texter i handskrifter sammanfaller textvittnet och textbäraren. Inte ens en handskrifts direkta avskrift har exakt samma ordalydning som förlagan. Avskriften blir då ett nytt textvittne, om än mycket likt ett annat. Detta är delvis det som nyfilologin tar fasta på.

3.2 Nyfilologi

På 1990-talet uppstod en kritisk debatt omkring filologins utgångspunkter. Man kom att skilja på traditionell och ny filologi. Bernard Cerquiglini utgav 1989 *Éloge de la variante* (Hyllning till varianten), där han polemiskt och med många ironiska vändningar skriver om filologins historia och klart ger uttryck för hur föråldrad och felaktig han tycker den traditionella filologin är. Året därpå fördes debatten vidare i ett nummer av den amerikanska tidskriften *Speculum* ägnat åt "the New Philology".

Inom den traditionella filologin har man som mål att komma fram till, och i möjligaste mån återskapa det ursprungliga textverket, arketypen, utifrån de bevarade textvittnena (t.ex. Wolf 1993 s. 338). Med hjälp av den s.k. genealogiska metoden bygger man upp en stamtavla för textverket, ett stemma, där man utifrån skillnader och likheter mellan de bevarade handskrifterna försöker fastlägga hur de förhåller sig till varandra och till arketypen (Haugen 2004b s. 86). På så vis får man fram vilken eller vilka handskrifter som ligger närmast originalet, och den får då utgöra grunden för utgåvor av textverket. När andra handskrifter än den valda anses ha en mer ursprunglig skrivning av ett ord eller en vers använder man i stället den i utgåvan (Quinn 2000 s. 72). En konsekvens av denna metod är att utgivaren ibland ser sig nödgad att rätta i, flytta på eller rentav ta bort delar av ett textvittne som hon inte anser höra hemma där den står i handskrifterna. Judy Quinn (a.a. s. 76) anför som exempel på detta förfarande många utgivares radering av dvärglistan (strof 11–16) i *Völuspá* utan andra orsaker än att den sticker ut och ses som ett senare tillägg – d.v.s. något som inte kan ha stått i originalet (jfr t.ex. Dronke 1997 s. 67, Sigurður Nordal 1927 s. 38). Hon citerar också utgivare som argumenterar för sina val av inskott från andra handskrifter med rent subjektivt estetiska belägg: att ingen med ens ett uns poetisk känsla kan undvika att se att en viss strof är vackrare och mer ursprunglig, att en annan strof undvikits för att den är så uppenbart ful etc. (Quinn 2000 s. 73).

Medan detta sista sätt att argumentera nog ändå bör ses som en extrem konsekvens av den traditionella filologins metoder, så är det första ett fullt tillåtet tillvägagångssätt inom samma filologi. Tycker man sig kunna bevisa att ett parti i handskrifterna omöjligen kan ha varit en del av det original man försöker återskapa, så är det legitimt att ta bort det i utgåvan, vilken som sagt är en utgåva av den tänkta arketypen. Denna utgångspunkt och dess följder är det som kritiserar i nyfilologin, som t.ex. i Judy Quinns ovan nämnda artikel. I sökandet efter det ursprungliga, förlorade textverket avfärdas de textvittnen som faktiskt finns kvar alldeles för

lättvindigt. Man glömmer att den enskilda handskriften har ett värde i sig som källa till litteraturen och den tid den nedskrivits i (Haugen 2004b s. 88). I en i sammanhanget ofta citerad passage skriver Bernard Cerquiglini (1989 s. 111) att "l'écriture médiévale ne produit pas des variantes, elle est variance" (det medeltida skrivandet producerar inte varianter, det är variation).

Jon Gunnar Jørgensen (2002) beskriver skillnaden mellan traditionell och ny filologi som en skillnad i synen på sagalitteraturen, en skillnad som ger upphov till ett ställningstagande för envar som ska göra en utgåva av ett textverk eller -vittne: "Oppfatter han [utgivaren] sagaen som et finitt forfatterverk, en stabil enhet fra første gang den ble skrevet ned, eller som en mer plastisk størrelse som har intatt nye former ved ulike reproduksjoner?" (a.a. s. 3). Just ordet "reproduktion" är viktigt i sammanhanget. Jørgensen pekar på att den som skriver av en saga el. dyl. inte ägnar sig åt ren fotokopiering. Hon ändrar och lägger till vid behov, återskapar texten. Det förekommer alltid felläsningar och -skrivningar, men de viktigaste ändringarna är medvetna (a.a. s. 10). Faktiskt liknar den medeltida skrivarens och redaktörens arbete, så som Jørgensen beskriver det, i mångt och mycket den traditionella filologens rättningar och omflyttningar för att få en mer tillfredsställande text.

Även nyfilologin har förstås sina extremer. Strävan efter att låta varje handskrift "tala för sig själv" kan leda till utgåvor som är oerhört läsarovänliga, vilket Kirsten Wolf kritiserar i en artikel (1993). Så kallade synoptiska utgåvor av en text, där transkriberingar av samtliga bevarade handskrifter trycks bredvid varandra, skapar mer förvirring än överblick, säger hon (a.a. s. 343). Den redaktör/utgivare som endast transkriberar och återger utan att försöka vägleda läsaren mot en sammanhängande framställning har minimerat sitt ansvar gentemot både texten och läsaren så till den grad att man kan ifrågasätta huruvida hon överhuvudtaget kan kallas redaktör längre (a.a. s. 344). Wolfs kritik riktar sig inte så mycket mot nyfilologin i sig som mot vissa av dess förespråkares tendens att inte ta ställning till hur varje enskilt textverk bör återges: "manuscripts, not theory, should shape editorial policy" (a.a. s. 346). I vissa fall kan man så tydligt visa att det finns en handskrift som de övriga är beroende av att man bör ta utgångspunkt i just den och låta den inta förstaplatsen i utgåvan (jfr a.a. s. 341), utan att vara bunden av en viss teoribildning.

När jag nu har valt att kalla det här för en nyfilologisk undersökning är det utifrån det jag ser som nyfilologins viktigaste poäng: den enskilda handskriftens värde i sig själv. Som Jon Gunnar Jørgensen skriver, "Ethvert middelalderhåndskrift er et interessant vitne om menneskelig åndsarbeid og fortjener opmerksomhet som slikt" (2002 s. 12). Det är verkliga människor som har skrivit ned ett textvittne och menat något med det, och det är verkliga

människor som har läst texten och förstått den som den står. Det språk vi möter är dessa människors modersmål. Även om det givetvis kommer finnas felskrivningar och tankevrurpor i handskrifterna, precis som i vilken nutida text som helst, så måste utgångspunkten alltid vara att det är den som skrev som vet bäst vad hon menade. Man skulle kunna tala om en nyfilologins första och andra försvarsmur, eller kanske snarare infallsvinkel, när man möter en från majoriteten av textvittnen avvikande skrivning. Den första försvarsmuren är det jag beskrivit ovan: att det som står i en handskrift är det skrivaren menat att skriva. Det är en medveten version av textverket. Om man av olika anledningar drar slutsatsen att hon inte kan ha menat det som står, får man retirera till den andra försvarsmuren: läsaren. Den som har en textbärare framför sig kommer försöka förstå den utifrån den text som möter, hur märklig meningen än kan synas. Det är först när man drar slutsatsen att den samtida läsaren måste ha uppfattat en viss skrivning som felaktig att man som nyfilolog kan tillåta sig att själv tala om fel.

Att tillmäta den enskilda handskriften ett egenvärde betyder givetvis inte att man ignorerar övriga textvittnen. Det är fortfarande viktigt att hålla upp olika versioner mot varandra för att se på likheter och skillnader. Att göra detta blir desto mer spännande och givande när man lägger bort jakten på ursprungstexten och i stället kan glädja sig åt att där man trott sig ha bara en historia har man kanske tre eller fyra – jämför med samma musikstycke i olika arrangemang. Syftet med jämförelsen blir i stället att försöka se gemensamma traderingar.

I den här undersökningen gör jag av olika skäl vissa saker som inte är strikt nyfilologiska. Jag kommer t.ex. inte se på de omkringliggande prosastyckena och heller inte ta hänsyn till hur handskriften i sin helhet ser ut, vad det är för bok brukaren faktiskt har suttit (eller stått) med. Detta beror på de begränsningar uppsatsformen innebär. Utgångspunkten förblir dock den samma.

3.3 Metod

I denna undersökning tar jag fasta på avvikelserna i U, definierade som en skrivning som U och inte fler än hälften av samtliga handskrifter har. Därmed kommer exempelvis inte de tillfällen där Edda avviker gentemot eddadikten att diskuteras, helt enkelt eftersom det finns fler handskrifter av Edda.

I enlighet med den nyfilologiska utgångspunkten som beskrivits ovan har jag som första hypotes att en avvikelse representerar en medveten version av textverket Völuspá, alltså något som lika gärna kan ha stått i förlagan till U. När det förefaller osannolikt förflyttar jag mig ned till skrivarens nivå och antar att hon tyckt en skrivning var meningsfull som den står, och om detta i sin tur inte kan styrkas ändras synvinkeln till den samtida läsarens. Först när det uteslutits att läsaren kan ha förstått en avvikelse som något annat än en felskrivning kan man kalla den ett fel.

4 Völuspá i Uppsalaeddan

I Uppsalaeddan ingår 24 strofer ur Völuspá helt eller delvis, vilket är 6 färre än i de övriga handskrifterna av Edda. Stroferna citeras, liksom andra diktverk, där de passar in i framställningen av mytologin och följer alltså inte helt ordningen i dikten. Ofta föregås citaten av ett prosasammandrag och orden *sva segir í völuspá* 'så sägs det i Völuspá'. Det finns också ett flertal tillfällen där delar av dikten enbart återges i prosa, men de kommer inte behandlas här. I denna uppsats presenteras stroferna i den ordning de kommer i U, men med bibehållen strofnumrering från dikten i sin helhet efter den gängse numreringen som den används i Faulkes (1988).

I allt avviker U från majoriteten vid 42 tillfällen. Som man kan se i tabell 1 är nästan tre fjärdedelar av dessa avvikelser sådana som U är ensam om. Den vanligaste kombinationen för U att stå i gemensam minoritet med är de två handskrifter som innehåller Völuspá i sin helhet, R och H.

Tabell 1. U's avvikelser fördelade på antalet avvikelser som delas med andra handskrifter. De övriga handskrifternas skrivning står i parentes.

Hs.	Endast U	U + 1 hs.	U + 2 hss.
Av- vikelse	3:4 <i>undir (unnir)</i>	U + R	U + R + H
	52:1 <i>svartr (surtr)</i>	3:8 <i>hvergi (ekki)</i>	3:2 <i>þar (þat)</i>
	52:6 <i>guðar (gífr)</i>	U + H	10:5 <i>þeir (þar)</i>
	40:1 <i>arma (aldna)</i>	52:6 <i>hrata (rata)</i>	10:6 <i>gerðu (gerðusk)</i>
	40:6 <i>íma (einna)</i>	40:6 <i>nøkkur (RS, W, R nøkkurr, T hverra)</i>	19:1 <i>standa (ausinn)</i>
	40:7 <i>tregari (RS, W, R tjúgari, H t...gari, T tvigan)</i>		45:5 <i>í heimi (með hólðum)</i>
	41:8 <i>einn (H einn enn, RS, W, T enn, R e.)</i>		U + R + T
	41:8 <i>ok (RS, W, T eða, H eðr, R e.)</i>		45:2 <i>verða (verðask)</i>
	9:2-3 v. A. s. (RS, W, T, H <i>regin öll á røkstóla, R r. a. ar.</i>)		U + H + T
	9:6 <i>spekja (skepja)</i>		38:3 <i>náströndum (náströndu)</i>
	9:8 [inget] (<i>ór</i>)		U + RS + W
	10:8 <i>þeim dyrinn kendi (RS, W, R, H durinn sagði, T dur menn sagði)</i>		19:6 <i>dala (dali)</i>
	28:14 <i>viti (RS, T vituð, W vitu, R v. [H saknar strofen])</i>		U + RS + T
	19:3 <i>borinn (baðmr)</i>		41:7 <i>verðr (veðr)</i>
19:7 [inget] (<i>æ</i>)			
19:7 <i>grein (RS grunn, W, T, R, H grænn)</i>			
25:1 c. a. A. r. s. (RS, W, T, H <i>regin öll á røkstóla, R r.a.</i>)			
25:5 [inget] (<i>allt</i>)			
25:8 <i>ósk mey (RS, W, R, H óðs mey, T sods mey)</i>			
45:8 <i>klofna (klofnir)</i>			
45:10 <i>unz (áðr)</i>			
45:11 <i>enn (R, H engi, [RS, W, T saknar raderna])</i>			
47:3 <alna> (<i>aldna</i>)			
47:4 <i>æsir eru á þingi (en jötunn losnar)</i>			
48:2 <i>hvat með ásynjum (hvat er [W + er] með álfum)</i>			
48:6 <i>steins durom (steindurom)</i>			
48:8 <i>viti (RS, T vituð, W, H vitu, R v.)</i>			
57:2 <i>sigrfoldinnar (RS, W, T sökkr fold í mar, R, H sígr fold í mar)</i>			
39:3 <i>meinsvarar (meinsvara)</i>			
39:4 <i>morðingjar (RS, W, T, R morðvargar, H morðvarga)</i>			
Totalt	30	3	9

Det är intressant att lägga märke till hur sällan U har en avvikelse gemensam med en annan eddahandskrift, endast tre gånger med RS och lika många med T – och ingen alls med W. Självklart har de mängder av skrivningar gemensamt, men de avviker alltså inte från majoriteten särskilt ofta tillsammans. När U avviker gör den det typiskt helt själv eller i sällskap med antingen R, H eller båda.

I det följande presenteras stroferna som de står i U, med samma strof ur RS enligt Faulkes (a.a.) med översättning av Karl G. Johansson och Mats Malm (1997) bredvid min egen till jämförelse. Prosaöversättningarna av stroferna i U och av andra citerade verk är mina, gjorda utan vare sig anspråk på eller antydning till litterärt värde. De diskuterade avvikelserna är markerade med fet stil både i den isländska och den svenska texten. I vissa fall blir något markerat som inte skiljer sig mellan U och RS, och i andra kan man se skillnader som inte markeras. Detta beror på den definition av avvikelser som jag gjort ovan (3.3). Ett exempel på detta är strof 26, där U har *þar vá* 'stred där', medan RS har *þat vann* 'gjorde det'. Den skillnaden diskuteras inte, eftersom U's skrivning är den samma som majoritetens. Något annat som inte kommer tas upp är partiklarna *um* och *of*, t.ex. i strof 64, eftersom de betyder det samma (jfr NO s.v. *of*). Dessutom händer det att en skillnad mellan de isländska texterna inte kan återges i den svenska översättningen, men orden är ändå markerade för konsekvensens skull. Övriga diskrepanser mellan översättningarna beror för det mesta på skillnaden mellan prosa och vers. Betydelserna är om inget annat sägs tagna från Norrøn ordbok (NO) och Lexicon poeticum (LP).

Jag har normaliserat stroferna, men har undlåtit att lägga till versaler och kommatering. Jag har även tagit bort de versaler samt den interpunktion som finns i handskriften, utom vid förkortningar av hela fraser. De tillfällen när utgivaren supplerat en läsning för en skada i handskriften har tagits med utan markering, eftersom ingen av dem tycks påverka min diskussion. Normaliseringen syftar till att lyfta fram lexikala och grammatiska skillnader genom att jämna ut de ortografiska. Vad som är vad är delvis en subjektiv bedömning, och man kan förstås inte utesluta att jag tagit bort skillnader som borde ha diskuterats.

Något jag har valt att inte behandla är listan över dvärgar (strof 11–13, 15–16) som i U citeras direkt efter strof 10. Förhållandet mellan de olika handskrifternas dvärgnamnsvarianter är för komplext för att kunna undersökas rättvist inom ramarna för denna uppsats – det är ett uppsatsämne i sig. Därmed kommer jag heller inte diskutera dvärgnamnet *Dyrinn* i strof 10.

Strof 3

U	RS
<p>ár var alda þar er ekki var vara sandr né sær né svalar undir jörð fansk eigi né upphiminn gap var ginnunga en gras hvergi</p> <p>Det var den äldsta tiden, när inget var, varken sand eller hav eller kölderna därunder (?) fanns. Jord fanns inte, heller inte himlen ovan. Det fanns ett jättegap, men ingenstans gräs.</p>	<p>ár var alda þat er ekki var vara sandr né sær né svalar unnir jörð fansk eigi né upphiminn gap var ginnunga en gras ekki</p> <p>Det var tidernas början/ när inget var till, varken sand eller hav/ eller svala vågor. Jorden fanns inte,/ ej himmelen ovan./ Ett väldigt gap fanns,/ men inte gräs.</p>

þar: U delar skrivningen *þar* 'där' med R och H, som dock har *þar er Ymir byggði*, medan de övriga handskrifterna av Edda har *þat er ekki var*. Sigurður Nordal (1927 s. 27) väljer den senare läsningen till sin översättning, eftersom han ser ett, inte närmare specificerat, problem med att använda *þar* om tid. Däremot anger han ett flertal belägg ur andra kväden på liknande konstruktioner med *þat* 'det'. Sigurður Nordal läser ordföljden som *þat var ár alda, er ekki var* och översätter med "det var i tidernes begyndelse, at intet var" (a.st.). Omvänt menar Dronke (1997 s. 111) att konstruktionen *þar er* är väl belagd i betydelsen 'när', i fornisländsk såväl som fornengelsk diktning.

undir: I rad 4, *né svalar undir*, har man ett val mellan att antingen se *svalar* som ett adjektiv till ett substantiv *undir*, eller att tolka *svalar* som substantivet och *undir* som adverbet 'under'. I de andra handskrifterna står det *svalar unnir* 'svala vågor', d.v.s. adjektiv + substantiv. Eventuellt skulle *svalar* också kunna läsas som tredje pers. sg. pres. av verbet *svala* 'kyla', men det är svårt att hitta ett subjekt till det. Det enda substantiv som kan ta formen *undir* är *und* 'sår' i pl. nom.. Tekniskt sett kan det alltså läsas som att det varken fanns "sand, hav eller svala sår" i tidernas begynnelse, men sannolikheten är inte överväldigande. Man skulle eventuellt kunna föreställa sig något slags överförd betydelse, exempelvis till 'grotta' eller 'hål' eller något liknande, men jag har inte kunnat belägga något dylikt. Vad angår *svalar* som substantiv skulle det antingen kunna vara ett ord i pl. nom. med betydelsen 'svalgångar' – som liksom *undir* 'sår' väl skulle behöva ses som en metafor för att fungera – eller pl. nom. av *svali* 'köld, kyla; olyckligt tillstånd'. Detta sista verkar vara det rimligaste

alternativet, om än inte det optimala. Betydelsen 'köld, kyla' ligger närmast till hands i förbindelse med *sandr* och *sær*. Frasen *svalar undir* skulle då betyda 'kölderna (där)under' och hänvisa till kylan under vattenytan. Det måste erkännas att inte heller detta är en invändningsfri tolkning, eftersom den kräver att det abstrakta begreppet 'köld' står i plural.

Den här skrivningen är som synes inte helt lätt att förklara och brukar också avfärdas som en felskrivning i eddautgåvor. Ordet *unnr* 'våg' kan också stavas *uðr* (jfr NO samt Iversen 1961 § 44.5), och det kan vara en sådan stavning i singularisformen som har påverkat U's *undir*, men det står ändå <d> och inte <ð> i handskriften. Det är slutligen möjligt att skrivaren råkat skriva *undir* eftersom det är ett så vanligt ord.

hvergi: U och R har *hvergi* 'ingenstans' där de övriga handskrifterna har *ekki* 'inte, inget'. Dronke noterar att "the progressive standardization of the language in the SnE [Snorres Edda] texts of stanza 3 is remarkable" (1997 s. 79) vad gäller bruket av *ekki*, som används både i rad 2 och 8 i de flesta eddahandskrifterna. I den här strofen står det bara ett *ekki* i de båda handskrifterna av eddadikten, H's bruk av ordet här i rad 8. Däremot påstår Dronke (a.st.) att U, RS och T även har *ekki* i rad 5, men där står det faktiskt *eigi*, som betyder 'ej, inte' medan *ekki* betyder 'inte, inget'. Det finns alltså en liten betydelseskilnad mellan orden som också framkommer i strofen. U är inte fullt så "språkligt standardiserad", enligt Dronkes sätt att se på det, som de andra eddahandskrifterna. I stället lägger den sig närmare den tradering som ses i R.

Strof 52

U	RS
<p>svatr ferr sunnan með sviga lævi skínn af sverði sól valtíva grjótbjörg gnata en guðar hrata traða halir helvega en himinn klofnar</p> <p>Svart kommer från söder med kvistars skada [= eld], stridsgudarnas sol blänker i svärdet. Klippor rasar och gudar(na) stupar, helvetets stigars herrar (?), och himlen rämna.</p>	<p>surtr ferr sunnan með sviga lævi skínn af sverði sól valtíva grjótbjörg gnata en gífr rata troða halir helveg en himinn klofnar</p> <p>Surt far från söder/ med käppars fördärv [eld]./ Det skiner av svärdet,/ de fallnas guds sol./ Bergklippor brakar/ och troll kommer ut,/ män går på Helväg/ och himmelen rämna.</p>

svatr: De övriga handskrifterna har *Surtr* 'den svarte, Surt', en av de mest kända jättarna, som styr över elden (LP). Anthony Faulkes påpekar (1988 s. 174) att även om namnet kan användas om en jätte i allmänhet, så verkar Surt snarare vara en slags elldemon. Orden *svatr* och *Surtr* betyder i grunden samma sak, 'svart, den svarte' och används båda som personnamn (Lind 1905–15 s.v. *Svatr* resp. *Surtr*). Namnet *Surtr* är en fonetisk variant av adjektivet *svatr*, samma som man återfinner i danskans och norskans *sort* 'svart' (Nielsen 1966 s.v.). Sigurður Nordal (1927 s. 101) citerar en vers i Bergbúapáttur där det talas om *sveit Surts ens svarta* 'den svarte Surts bygd', vilket ju onekligen tyder på att betydelsen av *Surtr* primärt är jättenamnet, inte adjektivet. I U får man nog tänka sig att det rör sig om en fonetisk variant på namnet.

guðar hrata: Skrivningen *guðar* 'gudar' här är U ensam om – övriga handskrifter har *gífr* 'trollkvinor'. Däremot har även H *hrata* 'snava, stupa, falla' medan resten har *rata* 'färdas, fara omkring; råka ut för, träffa; falla, ramla'. *Hrata* har som synes en tydligare betydelse av 'falla', eftersom det i motsättning till *rata* inte kan betyda något annat. I förbindelse med *gífr* upplever jag också att det stämmer bättre med den hotfulla stämningen i strofen att dessa trollkvinor är ute och far, mer eller mindre okontrollerat, än att de skulle stupa – men uppenbarligen har Hauksbóks skrivare (och läsare) inte haft något problem med detta. Därtill kommer att de övriga eddahandskrifterna har strofen två gånger, både här och i ett flera strofer långt citat senare, som U har förkortat (se strof 48). Första gången strofen citeras, d.v.s. här, har de *rata*; andra gången *hrata*. Orden är alltså mer eller mindre utbytbara. Sigurður Nordal (1927 s. 104) ser det att trollkvinnorna störtar som den enda rimliga tolkningen av raden; det handlar om att beskriva hur troll såväl som människor dör i mängder när världen vräks överända. Dronke (1997 s. 21) översätter däremot *rata* med "take to the road" och ser en parallell till människorna som i nästa rad också beger sig av (a.a. s. 148). I U uppstår ju inte ens problemet. "Gudarna stupar" är en otvetydig hotbild, och en betydligt enklare sådan än de övriga handskrifternas.

traða ... helvega: Samtliga andra handskrifter har *troða halir helveg* 'människor går på helvetesvägen'. I motsättning till den skrivningen är *traða* inte ett (belagt) verb, och där *helveg* är sg.ack. så är *helvega* antingen pl.gen. eller pl.ack. I och med att det är pluralt betyder ordet själva dödsriket, och inte bara vägen dit (NO s.v. *helvegr*). Ordet *traða* skulle kunna vara pl. gen. av *trøð* f. 'väg, stig', vilket skulle passa väl ihop med *helvega* i samma kasus och numerus. Raden kunde då tolkas som 'helvetets stigars män/människor/herrar', vilket kan ses som en hänvisning till gudarna som stupar i raden innan – då bör *halir* lämpligast betyda 'herrar'. Betydelsen 'herre' för *halr* är dock svagt belagd; det är enbart i

Hávamál där det står *halr er heima hverr* 'envar är herre hemma' (strof 36, 37). Enligt LP (s.v. *halr*) kan detta lika gärna läsas som att man är "karl för sin hatt" när man är hemma hos sig själv. Förmodligen är U's skrivning inte avsiktlig, men det är ändå möjligt att den förstås som ett kraftigt ställningstagande mot de hedniska gudarna.

Strof 5:3–8

U	RS
sól þat né vissi hvar hón sali átti máni þat né vissi hvat hann megins átti stjornur þat né vissu hvar þær staði áttu	sól þat né vissi hvar hón sali átti máni þat né vissi hvat hann megins átti stjornur þat né vissu hvar þær staði áttu
Solen visste inte var den hade sitt hem. Månen visste inte vilken makt den hade. Stjärnorna visste inte var de hörde hemma.	Solen visste inte/ var hon hade sin sal./ Månen visste inte/ vilka krafter han ägde./ Stjärnorna visste inte/ var de hade sin plats.

Denna strof ser likadan ut i alla handskrifter av Edda. Den är ju också tämligen enkelt uppbyggd, så det finns inte så mycket att variera eller missförstå. I eddadikten är den enda skillnaden gentemot Edda att ordningen är sol–stjärnor–måne i stället för som här sol–måne–stjärnor.

Strof 40

U	RS
austr býr in arma í járnviði ok fæðir þar fenris kindir verðr af þeim ǫllum íma nokkur tungls tregari í trölls hami Österut bor den arma/usla i järnskogen och föder där Fenres släktingar. Av alla dem blir en varghona i trolls skepnad den som vållar månen sorg . alt. Av alla dem uppstår en strid : den som i trolls skepnad vållar månen sorg	austr býr in aldna i járnviði ok fæðir þar fenris kindir verðr ór þeim ǫllum einna nokkur tungls tjúgari í trölls hami Österut bor den áldriga ,/ i Järnveden,/ och föder där/ Fenres släkte./ Av alla dem blir/ en något visst ,/ solens slukare / i trollhamn.

arma: De andra handskrifternas *in aldna* 'den gamla' motsvaras i U av *in arma* 'den arma, eländiga'. Som Judy Quinn (2002 s. 84 f.) har påpekat har strofen en helt annan stämning i U än den man vanligtvis möter. Den (jätte)kvinna som bor i skogen och antingen bokstavligt talat föder eller mer bildligt fostrar dessa vargar, Fenres släktingar, är en stackare. Det finns faktiskt en jättekvinna till som bär inte bara ett, men båda epiteterna, både *in arma* och *in aldna*. I Þrymskviða, den kända historien om hur Tor far till jätten Trym utklädd till Freja för att få tillbaka sin hammare, finns en lite märklig episod mot slutet. När bröllopfesten mellan Tor/Freja och Trym är i full gång kommer *in arma jötna systir* 'jättarnas stackars syster' och ber Tor om brudgåva, d.v.s. en gåva som bruden ger sin brudgums släktingar (Gísli Sigurðsson 1999 s. 138). Eller rättare sagt, detta att hon ber om brudgåva hör till beskrivningen av henne: hon är jättarnas stackars syster, *hin er brúðfjár biðja þorði*, 'den som vågade be om brudgåva' (strof 29). Hon får inte det hon ber om, utan blir avbruten av att Trym låter bära in Tors hammare, vilken Tor med glädje greppar och dödar Trym samt "lamslår jättens ätt". Diktens allra sista strof (32) ägnas åt att slå ihjäl systemen:

Drap hann ina ǫldnu
 jötna systur
 hin er brúðfjár
 of beðit hafði
 hún skell um hlaut
 fyr skillinga

en hogg hamars
fyr hringa fjöld.
Svo kom Óðins sonr
endr at hamri.

'Han dödade jättarnas gamla syster, den som hade bett om brudgåva. Hon fick slag i stället för pengar och hammarens hugg i stället för mängder av ringar. Så fick Odens son åter hammaren.'

Här är hon alltså också *in aldna* 'den gamla'. I Þrymskviða kan det att jättekvinnan beskrivs som en stackare läsas som samma medlidsamma ton som den Quinn ser i Völuspá-strofen, men med ett lätt nedlåtande drag. Det är synd om jättarnas syster för att hon inte har en aning om hur dumt och naivt hennes krav är – hon skulle bara veta vad som väntar. Kanske gör sig samma sak gällande för den arma kvinnan i U. När hon föder upp dessa vargar, har hon sig egentligen klart för sig vad det är hon förorsakar? Enligt LP kan *armr* emellertid också användas direkt nedsättande, mer i betydelsen 'usel'. I t.ex. Oddrúnargrátr berättar Oddrun: *Þá kom in arma út skævandí, móðir Atla. Hún skyli morna* 'Då kom Atles arma mor utklampande. Måtte hon ruttna'. I den mån *armr* uttrycker medlidande här är det på ett djupt sarkastiskt sätt. I Sigrdrifumál står *armr es vára vargr* 'usel är menedsmannen'.

Varguppfödarskan i strof 40 kan därmed också helt enkelt uppfattas som en usling.

íma nǫkkur: Majoriteten av handskrifterna har *einna nǫkkurr* 'en av dem, en endaste'. Det kan noteras att H har *nǫkkur*, d.v.s. att ordet står i femininum. Ordet *íma* (f.) betyder egentligen 'den mörka' och finns belagt som namn på både jättekvinnor och varghonor (LP), betydelser som passar väl in i strofens sammanhang – jättar verkar kunna inta vargskepnad (jfr Quinn 2000 s. 85, Dronke 1997 s. 143). Ett alternativ är att läsa *íma* i betydelsen 'strid, kamp'. Konstruktionen *verða af einhverju* kan betyda 'bli slutet på, resultatet av något' (NO); tolkningen blir då 'av alla dem uppstår en strid: den som i trolls skepnad får månen att sörja'. Vi har alltså två möjliga versioner: en där en specifik varg, en hona, ur flocken som jättekvinnan föder upp kommer att bli boven i dramat om solen, och en där vikten snarare läggs på själva dramat; i det att vargarna föds upp i skogen läggs grunden för den strid som är solens undergång (se nedan). I och med den stridande uppstår striden.

tregari: Medan *tjúgari* 'rövare' inte finns belagt någon annanstans än i Völuspá (se Dronke 1997 s. 143) tycks *tregari* vara en rätt okomplicerad, om än heller inte annorstädes belagd, nomen agentis-bildning¹ till verbet *trega* 'bedröva, vålla sorg; ångra, vara ängslig för något'. Verbet har alltså både en transitiv och en intransitiv betydelse: den som "tregar", en

---

¹ Ett substantiv avlett från ett verb, och betecknande den som utför verbhandlingen (jfr Wessén 1992 s. 44).

tregari, kan antingen vara den som orsakar sorg eller den som sörjer. Quinn (2002 s. 84 f.) tolkar ordet som 'den som sörjer' ('griever') och sätter det i förbindelse med den närmast medlidsamma känslan i strofen. Den intransitiva betydelsen 'ängra, vara ängslig, vara bedrövad' används på ett annat ställe i eddadiktning, nämligen i *Völundarkviða* (*Völundskvædet*). Efter att ha förförts och sedan lämnats därefter av *Völund* får vi veta att *Bödvild tregði for friðils ok foður reiði* 'ängslades över älskarens avfärd och faderns vrede' (strof 29). Men *trega* används igen i samma dikt, i strof 37, och då i den transitiva betydelsen 'bedröva, vålla sorg': *mæltira þú þat mál er mik meirr tregi* 'du kunde inte ha sagt något som bedrövat mig mer'. Vidare anger LP ytterligare tre belägg av samma typ ur eddadiktning: *fjöld er þat er fira tregr* 'det är mycket som bedrövar människorna' (*Sigurdrífumál* strof 30), *tregr mik þat* 'det bedrövar mig' (*Guðrúnarkviða III* strof 2) samt *hvi tregrat ykr teiti at mæla* 'varför bedrövar det er inte att prata strunt' (*Guðrúnarhvöt* strof 2). Det transitiva *trega* 'bedröva, vålla sorg' är alltså vanligare i eddadiktning än det intransitiva 'vara bedrövad, sörja'. Mot bakgrund av detta verkar det mer sannolikt att *tregari* ska läsas som 'den som vållar sorg'. Man kan då tycka att U sätter sig mellan två stolar. Den vanligaste skrivningen, *tungls tjúgari* 'den som rövar solen', är versionen där det beskrivs hur solen ska slukas av en varg vid jordens undergång, en historia man känner från andra mytologiska eddadikter, t.ex. *Vafþrúðnismál* (strof 47) och *Grímnismál* (strof 39). Quinns läsning 'den som sörjer solen' ger en helt annan vinkel på historien om den förlorade solen: "For a moment, we glimpse one of the 'enemy' grieving for the sun which gives life not just to gods but also to giants." (2000 s. 85). Att "vålla solen sorg" kan i sammanhanget kännas som ett något halvhjärtat sätt att sluka den på. Men är det det vargen gör? Det är bara här *tungl* skulle betyda 'sol', vanligtvis används ordet om himlakroppar i allmänhet och månen i synnerhet (NO). I Edda används ordet genomgående om månen, typiskt i ordparet *sól ok tungl* (t.ex. Faulkes 1988 s. 35). När det är tal om himlakroppar används i stället *himintungl*, som t.ex. i prologen: *en gangr himintunglanna var ójafn* 'men himlakropparnas gång var ojämn' (a.a. s. 3). Etymologin på *tungl* är osäker; den kan ev. spåras till en indoeuropeisk rot med betydelsen 'skina' (Ásgeir Blöndal Magnússon 1995 s.v.). Jag vill påstå att den troligaste läsningen av *tungls tregari* är 'den som vållar månen sorg'. Om man ser detta i förhållande till att solen enligt Snorre är månens syster (Johansson & Malm s. 40), vilket också återfinns i t.ex. *Vafþrúðnismál* (strof 23), och att en annan *Völuspá*-strof (nr 5) beskriver solen som *sinni mána* 'månens följeslagare' får man en ganska vacker omskrivning för den varg som slukar solen. Emellertid argumenterar Dronke (1998 s. 142 f.) för att strofen rent faktiskt handlar om hur månen förintas av en varg. Hon hänvisar bl.a. till att Snorre tidigare berättat om två vargar på himlen,

där en jagar efter månen och en efter solen med syfte att äta upp dem. Dessutom introducerar han just denna strof med att berätta om *Mánagarmr* 'Månvargen', som ska sluka månen; sedan kommer solen att slockna (Johansson & Malm s. 41). Faulkes (1988 s. 60 f.) menar däremot att detta förmodligen är något Snorre har skrivit till utifrån en förståelse av *tungl* som 'måne'. Finnur Jónsson (1902 s. 95) är inne på samma spår, att Snorre har missförstått Völuspá-strofen. Deras argument baserar sig framförallt på tanken att *tungl* ska ha mist betydelsen 'sol' mellan Völuspás tillkomst och Snorres 1200-tal, vilket gett upphov till missuppfattningen.

Det bör dessutom nämnas att det bara är tre handskrifter som har skrivningen *tjúgari*: RS, W och R. I T står det <tvigan> och H har en skada just där de två betydelseskiljande bokstäverna har varit, så att det står t[...]gari.

Strof 41

U	RS
fyllisk fjörvi feigra manna rýðr ragna sjöt rauðum dreyra svørt verða sólskin um sumur eptir verðr ǫll va. ly. v. einn ok h.	fyllisk fjörvi feigra manna rýðr ragna sjöt rauðum dreyra svørt verða sólskin of sumur eptir veðr ǫll válynd vituð ér enn eða hvat
(Den) mättas av döda mäns lik, rödfärgar gudarnas bostad med rött blod. Solskenet blir svart de kommande somrarna, allt (hopp) blir (lögn) . V(et) ensam du och v(ad)?	Han mättas av livsblod/ från döende män/ färgar gudars visten/ med rött blod./ Svart blir solskenet/ följande somrar,/ alla vindar grymma./ Vet ni nu eller ej?

verðr: Förutom U har även RS och T *verðr* 'blir' där de övriga tre handskrifterna har *veðr* 'vind, väder'. Skrivningen tas upp som ett exempel av Rasmus Rask (1818 s. 9) på att U's skrivare inte förstått vad Snorre menat, vilket i så fall heller inte RS' eller T's skrivare har. Det är ändå begripligt att Rasmus Rask ser skrivningen som felaktig; det är mycket svårt att få ut någon mening av den. Eftersom *verðr* står i sg. måste även *ǫll* 'all' göra det, och därmed är ordet feminint. Problemet är att det inte finns något annat ord som står i f. sg. i hela strofen, så adjektivet har ingenting att vara bestämning till. Den som läser U, i motsättning till RS och T,

har ändå en chans att försöka förstå ordet i och med att det som följer är förkortat, vilket betyder att man kan försöka läsa in ett feminint substantiv där. Det finns faktiskt ett ordpar som passar in i både förkortningen och sammanhanget: *ván* 'hopp' (f.) och *lygi* 'lögn' (f.). De uppträder tillsammans i fraser som *eigi verðr ván at lygi* 'hopp blir inte till lögn; det går som man väntat sig' och *gefst ván at lygi* 'hoppet brister' (NO s.v. *lygð/lygi*). En samtida läsare av *verðr þoll va. ly.* kan mycket väl uppfattat raden som *verðr þoll ván (at) lygi* 'allt hopp blir (till) lögn', vilket ju stämmer utmärkt med undergångsstämningen i strofen.

v. einn ok h.: Det som vanligen skrivs *vituhð er enn eða hvat* är en fast fras som förekommer som avslutning på vissa strofer. Det är en fråga som ställs av valan till åhörarna, men det råder viss oenighet om precis hur den ska tolkas. Ursula Dronke översätter frasen med "Do you still seek to know, and what?" (t.ex. 1997 s. 14), där *eða hvat* ska ses som att valan undrar vad mer Oden vill veta (a.a. s. 135). Sigurður Nordal översätter med "Veed I nok ['tillräckligt'], eller hvad?" (t.ex. 1927 s. 66), en hotfull fråga enligt honom, med innebörden "ska jag sluta – eller törs ni höra mer?" (a.a. s. 20). Även de svenska översättarna är lätt oense. Erik Brate skriver "Veten I än mer och vad?" (t.ex. 1913 s. 4) – vilket ska tolkas som valans "självbelättna" fråga till publiken om de vet mer än hon, som ju är i full färd med att visa sina ofantliga kunskaper (a.a. s. 287). Björn Collinder (t.ex. 1957 s. 37) har "Vet ni nu eller ej?", vilket man kan återfinna i den ovan citerade översättningen av Karl G. Johansson och Mats Malm. Ungefär samma innebörd har Åke Ohlmarks' tolkning "Veten I än, eller vad?" (t.ex. 1948 s. 63), alltså en fråga om åhörarna har fattat galoppen än. Formeln återfinns tre gånger i U, utöver i strof 41 även i stroferna 28 och 48. Jag kommer här diskutera alla tre ställen samlat.

Strof 41 skiljer sig från de andra två stroferna i U med denna formel genom att ha skrivningen *v. einn ok hv. 'v. ensam och v.'* Denna skrivning har en parallell i R, där det står *vituhð er eða hvat* 'vet ni ensam än eller vad?'. Pronomenet *ér* 'ni' har genom påverkan från 2:a pers. pl.-böjningen, som generellt slutar på *ð*, fått en variant, *þér*, som betyder samma sak.² Därmed kan *vituhð er/þér* 'vet ni'. Orden *ér* och *þér* kan användas på samma sätt som 'ni' i nutida svenska, förutom i den vanliga betydelsen även i artig tilltal (NO s.v. *þér*), vilket bör vara fallet i R – frågan vänder sig ju uttryckligen till en enskild person. Det står inget pronomen utskrivet i U, men innebörden verkar vara densamma: valan hänvänder sig till en specifik åhörare, förmodligen Oden.

---

² Samma sak har hänt i svenskan. Vårt *ni* har uppstått ur pronomenet *I* under påverkan av personböjda verb: t.ex. *veten I, haven I* (Hellquist 1980 s.v. *I*).

I de andra två stroforna, 28 och 48, står det *viti þér enn eða hvat*, en skrivning som ingen annan handskrift har. Formen *viti* är 3:e pers. pl. pres. konj., men liksom *vitu þér* kan *viti þér* läsas som *vitið ér/þér*, alltså med verbet i 2:a pers. pl. pres. konj. Detta kan uppfattas på två olika sätt. Antingen kan man läsa ordet som konjunktiv, så *viti þér enn* blir 'skulle ni veta mer?', 'visste ni mer?' eller något i den stilen. Det finns det egentligen inga problem med, innebörden skulle då ligga närmast Brates lätt provocerande vala ovan. Därutöver används pres. konj. av *vita* ibland som pres. ind. (LP), så det är också möjligt att läsa *viti þér enn eða hvat* som liktydigt med *vituð ér enn eða hvat*.

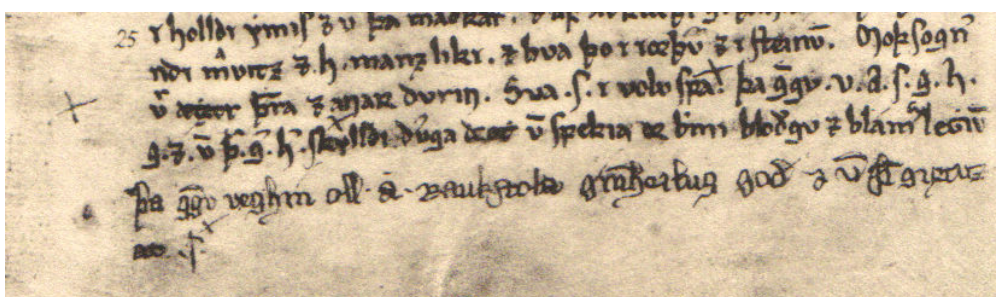
Strof 9, 10:5-8

U	RS
<p>þá gengu v. A. s. g. h. g. ok um þat g. h. skyldi dverga drótt um spekja ór brimi blóðgu ok bláins leggjum</p> <p>þeir mannlíkun morg um gerðu dvergar í jörðu sem þeim dyrinn kendi</p> <p>Då gick (alla makter?, de mycket heliga gudarna, till domaresätena?) och rådslog om detta: Vem skulle göra dvärgarnas skara visa ur blodiga vågor och Blains ben?</p> <p>Dvärgarna i jorden, de gjorde många människofigurer, som Dyrin lärde dem.</p>	<p>þá gengu regin öll á røkstóla ginnheilug goð ok of þat gættusk at skyldi dverga drótt of skepja ór brimi blóðgu ok ór bláins leggjum</p> <p>þar mannlíkun morg of gerðusk dvergar í jörðu sem durinn sagði</p> <p>Då gick alla makter/ till rådstolarna,/ de heliga gudarna,/ och rådgjorde hur/ dvärgarnas skara/ skulle skapas/ av blodigt ytskum/ och Blains ben.</p> <p>Där gjordes många/ mansskepnader,/ dvärgar i jorden,/ som Durin sade.</p>

I eddadikten är detta 1½ strof, i Edda skrivs de 12 raderna direkt efter varandra. Därför presenteras de här tillsammans, men jag har för tydlighetens skull separerat stroforna i översikten ovan.

þá ... g: Liksom *vituð ér enn eða hvat* ovan är *þá gengu regin öll á røkstóla, ginnheilug goð, ok um þat gættusk* 'då gick alla makter till domaresätena, de mycket heliga gudarna, och

rådslog om detta' en återkommande formel i Völuspá. Den inleder stroforna 6, 9, 23 och 25, vilket innebär att detta är första gången formeln används i Edda, men andra gången i den fullständiga eddadikten. Av dessa fyra strofer är det bara två som ingår i Edda, denna och strof 25, och av Eddahandskrifterna är det endast i U formeln förkortas. Även R har förkortningar av den. Ingenstans i U skrivs alltså hela stycket ut, och båda gångerna det förekommer stämmer inte U's förkortning med formeln (strof 25 har *p. g. c. a. A. r. s. gin h. god ok u. þat g.*). Här i strof 9 finns det dock en intressant omständighet: avsnittet är markerat med kryss, och alldeles under, längst ner på sidan, har en annan (inte mycket yngre, se Grape m.fl. 1977 s. 117) hand skrivit ut hela formeln.

Figur 1. Nedersta delen av s. 9 i U (Grape 1962). Förkortningen börjar två tredjedelar in på rad 27. Nederst ses tillägget.

Vid första anblicken ser det ut som om att tredje ordet i tillägget är <veghin>, men ser man efter närmare uppstår tvivel. Det som ser ut som ett <v> skulle kunna vara ett <r> med ett hårstreck³ som ser ut som bågen i ett <v>. Det är också så utgivarna av U läser det (a. st.). Vi har oavsett vilket ett bevis på att en användare av handskriften har förstått vad den här förkortningen står för, om än inte bättre än att personen i fråga känt ett behov av att skriva ner förklaringen i anslutning till stycket. Frågan är bara vad hon har förstått. Står det <reghin> känner användaren förmodligen till formeln sedan tidigare och läser in den i förkortningen. Detta understöds också av att hon supplerat <raukstola> för <s> och inte exempelvis bara <stola>. För läsningen <veghin> talar första bokstavens likhet med <v> i föregående ord, <ggv>, och olikhet med det enda andra <r>:et i meningen, nämligen det i <raukstola>. Dessutom är det ett tydligt <v> i huvudtexten. Mot den läsningen talar att det är mycket svårt att se vad ordet skulle betyda. För att stämma grammatiskt måste ordet vara n. pl. nom.⁴ och

³ Den tunna linje som avslutar ett penndrag (jfr Haugen 2004b s. 184, ill. 4:6).

⁴ *Regin/vegin pl* är subjekt i satsen och kan formmässigt antingen vara f. sg. nom. eller n. pl. nom. Eftersom det finita verbet *gengu* är pluralt måste det vara det senare.

jag har inte lyckats hitta ett ord som skulle passa. Det mest sannolika är nog ändå att den som skrivit ut förkortningen här har gjort det i den form vi känner till, så att det står <reghin>.

Faktum kvarstår att U's skrivare klart och tydligt skrivit <v> där man kunde förvänta sig ett <r>, liksom hon skrivit <c> på samma plats i strof 25. Man kan föreställa sig att U's skrivare haft en förlaga med förkortningen och gjort fel i avskrivningen; både <v> och <c> är lätt förväxlade med <r>. Denna skrivning bedömer jag som felaktig – jag tror att det rör sig om ett misstag, och det senare tillägget visar att åtminstone en läsare också uppfattat det så.

spekja: Samtliga övriga handskrifter har *skepja* 'skapa'. Ordet *spekja* 'göra vis' stämmer också ganska bra i sammanhanget – att ge visdom är också ett sätt att skapa någon. Man kan jämföra med strof 17–18 i *Völuspá* där Oden och två följeslagare finner Ask och Embla livlösa och sedan ger dem ande, själ och blod, d.v.s. ger de första människorna liv. Tanken skulle kunna vara den samma här: de människoliknande figurer som tillverkas av dvärgarna (se nedan) kanske ändå kräver gudomlig hjälp för att få en själ. Gro Steinsland för ett liknande resonemang omkring *Völuspás* skapelsemyt (1983). Människorna blir till i två akter: först tillverkar dvärgarna "halvfabrikatet", sedan finner asarna två av dem och ger dem de nödvändiga egenskaperna för att bli människor. Det är däri deras skaparkraft består (a.a. s. 86 & passim).

ór: U har ett *ór* 'ur' mindre än de andra handskrifterna. Det spelar ingen större roll för framställningen; man kan jämföra med Johanssons och Malms översättning, där de också tagit bort det andra *ór* i strofen.

þeir ... gerðu: U och de båda handskrifterna av eddadikten har *þeir... gerðu* 'de gjorde', RS, W och T har *þar... gerðusk* 'där gjordes'. Raderna som citeras i Edda är de fyra sista i strofen i eddadikten, där de fyra första raderna introducerar de två mäktigaste dvärgarna, *Mótsognir* och *Durinn*. Där syftar *þeir* på dem, det är alltså de två som skapar de övriga dvärgarna (*mannlíkun* 'människofigurer'). I Edda uppträder dessa kreativa dvärgar inte på det sättet, utan halvstrofen kommer som sagt i direkt anslutning till strof 9, och endast *Durinn* nämns. I RS, W och T rör det sig om en personlig konstruktion 'där gjordes människofigurer', vilket kan tolkas som att det är gudarna som skapar dem i enlighet med den föregående diskussionen. Så kan inte vara fallet i U. I och med att verbet inte är passivt här måste subjektet *dvergar* (m. pl. nom.) vara de som tillverkar människofigurerna. Därmed ligger U's framställning närmare eddadikten än den i övriga handskrifter av Edda.

þeim ... kendi: Den vanligaste skrivningen här, *sem Durinn sagði* 'som Durinn sade' är i all sin enkelhet ganska svår att förklara. Sigurður Nordal saknar en preposition av något slag; han vill antingen läsa det som *sagði fyrir* 'befalldes' eller *sagði frá* 'berättade om' (1927 s. 40).

I eddadikten skulle man eventuellt kunna läsa det som en inledning till de följande strofernas uppräknning av dvärgnamn, alltså ”Som Durinn sade: Nýi, Niði...” etc., men det fungerar inte i Edda, eftersom det mellan stroforna står inskjutet *ok þessi segir hon nōfn þeira dverganna* ’och dessa säger hon är dvärgarnas namn’. Sett i det ljuset är U’s *sem þeim Dyrinn kendi* betydligt klarare. Det kan antingen tolkas som ’som D. lärde dem [dvärgarna]’ eller ’som D. gjorde det känt för dem’, alltså mer eller mindre de två betydelser Nordal var ute efter.

Strof 28:7-14

U	RS
allt veit ek óðinn hvar þú auga falt í þeim inum mæra mímis brunni drekk mjöð mímir morgun hverjan af veði valsföðr viti þér enn eða hvat	allt veit ek óðinn hvar þú auga falt í þeim inum mæra mímis brunni drekk mjöð mímir morgun hverjan af veði valföðrs vituð þér enn eða hvat
Jag vet allt, Oden, var du gömde ögat i Mimers berömda brunn. Mimer dricker mjöd varje morgon av panten. Oden, skulle ni veta/vet ni mer, eller?	Allt vet jag, Oden,/ var du gömde ditt öga,/ i den frejdade/ Mimers brunn./ Mimer dricker mjöd/ varje morgon/ av Valfaders pant./ Vet ni nu eller ej?

valsföðr: Ett av de vanligaste av Odens många namn är *Valföðr*, ung. ’de fallnas fader’. Ett problem med U’s skrivning *valsföðr* där övriga handskrifter har *valföðrs* är det faktum att detta är en oäkta sammansättning, d.v.s. med kasusböjning på förleden (Wessén 1992 s. 77). Som Harry Ståhl (1986 s. 74) har påpekat i en artikel om ortnamnet *Valsgårde*, vars förled har tolkats som samma *valr* ’de fallna’ som i *Valföðr*, så förekommer *valr* inte i oäkta sammansättningar. Ordet står dessutom inte i genitiv som hos de andra, utan med tanke på syntaxen här antingen i nominativ eller dativ. Den bästa lösningen vore att läsa *Valsföðr* inte som bestämning till *veði*, utan som en del av nästa mening: *Drekk mjöð Mímir morgun hverjan af veði. Valsföðr, viti þér enn eða hvat?*, med översättning som ovan. Då återstår dock problemet med den oäkta sammansättningen. Det ser ut som att skrivaren tänkt fel och råkat skriva <s>’et för tidigt i ordet (anticiperings). Man får nog anta att detta är en skrivning som hör till ”den andra försvarsmuren” (se 3.2) – skrivaren har förmodligen inte menat att skriva

på det här viset, men en samtida läsare kunde nog ändå få ut en någorlunda förnuftig mening av det, även om det sett underligt ut.

viti þér: Se strof 41 ovan.

Strof 19

U	RS
ask veit ek standa heitir yggdrasil hár borinn heilagr hvíta auri þaðan koma döggar þær í dali falla stendr yfir grein urðar brunni Jag vet en ask, den heter Yggdrasil, som står hög, helig, belagd med/ tyngd av vit sand. Därför kommer dag som faller i dalen/dalarna . En gren står över Urds brunn.	ask veit ek ausinn heitir yggdrasil hár baðmr heilagr hvíta auri þaðan koma döggar er í dali falla stendr hann æ yfir groenn urðar brunni En ask vet jag, / öst med vitt slam. / Den heter Yggdrasil, / ett högt och heligt träd . / Därav kommer dag / som faller i dalen . / Den står evigt grön / över Urds brunn.

standa, borinn: Genom att ha *standa* 'stå' här skiljer U sig från de övriga Eddahandskrifterna, men har samma skrivning som både R och H. Det som emellertid får U att avvika från samtliga handskrifter är det faktum att den inte har ordet *ausinn* 'överöst' någonstans i den här strofen. RS, W och T har ordet där U, R och H har *standa*, och i R och H står det i stället för de övrigas *heilagr* 'helig'; de har alltså *hár baðmr ausinn hvíta auri* 'ett högt träd överöst med vit sand'. U använder i stället *borinn* 'belagd, tyngd', particip av *bera* 'bära; lägga, tynga' – användningen av ordet i den betydelsen tillsammans med ett objekt i dativ finns belagt i uttryck som t.ex. *vera vel viti borinn* 'ha gott vett' (ordagrannt 'vara väl belagd med vett') *verkum borinn* 'övermannad, sjuk, av värk', ('tyngd av värk') och *bera einhvern bjóri* 'fylla någon med öl' (NO s.v. *bera* 7). Quinn (2000 s. 87) tycks tolka *hár borinn* som "carried high", men då måste *hár* vara ett adverb, vilket inte verkar vara möjligt i den formen (jfr Iversen 1961 § 95). Dronke (1997 s. 79 f.) berömmar Snorre för hans "neat revision" genom användandet av ordet *heilagr* så nära *hvíta auri* och därmed också placeringen av *ausinn* i första i stället för fjärde raden. Så ser det som bekant inte ut i U, där

asken beskrivs som stående, liksom i eddadikten, men även som helig, i överensstämmelse med Edda. Den upplysning som inte finns i U jämfört med de andra handskrifterna är andra gången vi får veta att Yggdrasil är ett träd.

dali: Hälften av handskrifterna (förutom U även RS och W) har *dali*; den andra hälften har *dala*. Det sistnämnda är pl. ack. av *dalr* 'dal', medan *dali* antingen kan ses som sg. dat. eller, även den, som pl. ack., i och med att *dalr* redan tidigt börjar övergå från *a-* till *i-*stamsböjning och därmed får formen *dali* i pl. ack. (jfr NO s.v.). Båda fungerar egentligen: är det ackusativ fokuserar man på daggens fallande rörelse ner i dalarna; är det dativ får man i stället föreställa sig Yggdrasil stående nere i en dal, och att det är inuti den dalen daggen faller. Att läsa *dali* som pl. ack. verkar dock vara det lättaste och mest sannolika.

æ, grein: Majoriteten av handskrifterna har *grænn* 'grön' (undantaget är RS, som har *grunn* 'grund') där U har *grein* 'gren'. Dessutom är U den enda handskrift som inte har adverbet *æ* 'alltid' i beskrivningen, vilket, som Quinn uppmärksammat (2000 s. 87), gör syntaxen mindre krånglig. Ordet *æ* brukar tolkas som syftande till *grænn*, så att man ska läsa det som 'evigt grön' (se t.ex. Johansson & Malms översättning ovan, Dronke 1997 s. 12), men man kan också, som Quinn (2000 s. 87), se ordet som bestämning till *stendr* 'står' – hon motsätter sig bestämt tolkningen 'evigt grön'. I U's fall fästs ingen uppmärksamhet på Yggdrasils grönska, utan hela vikten ligger på trädets (myto)geografiska placering. Man ska nog läsa *grein* metonymiskt, d.v.s. en del av trädet får representera helheten (Quinn a.st.).

Strof 64

U	RS
sal veit ek standa sólu fegra gulli þakðan á gimlé þar skulu dyggvar dróttir byggja ok um aldrdaga ynðis njóta	sal veit ek standa sólu fegra gulli betra á gimlé þar skulu dyggvar dróttir byggja ok of aldrdaga ynðis njóta
Jag vet att det står en sal på Gimle, vackrare än solen, täckt med guld. Där ska dugligt folk bo och i all evighet njuta lyckan.	Jag vet en sal/ skönare än solen./ bättre än guld./ som står vid Gimle./ Där skall redliga/ människor leva/ och i alla dagar/ njuta sin lycka.

Liksom strof 5 ett stycke där U överensstämmer med majoriteten.

Strof 25

U	RS
<p>þ. g. c. a. A. r. s. gin h. guð ok u. þat g. hverr hefði lopt lævi blandit eða ætt jötuns ósk mey gefna</p> <p>Då gick alla (makter), de mycket heliga gudarna, till domaresätena och rådslog om detta: vem som skulle kunna ha blandat luften med olycka och givit jättens ätt en fosterdotter/älskad dotter.</p>	<p>þá gengu regin ǫll á rǫkstóla ginnheilug goð ok of þat gættusk hverr hefði lopt allt lævi blandit eða ætt jötuns óðs mey gefna</p> <p>Då gick alla makter/ till rådstolarna,/ de heliga gudarna,/ och rådgjorde om/ vem som fördunklat/ hela himmelen/ och givit Ods mö/ åt jättarnas ätt.</p>

c.: Se strof 9 ovan.

allt: Liksom i strof 19 saknas ett litet ord i denna strof jämfört med de övriga handskrifterna. Betydelseskillnaden blir inte stor; i de andras skrivning är det 'all luft' som blandats med olycka, medan det i U helt enkelt är 'luften'.

ósk mey: Den här skrivningen är U ensam om. Den vanliga, *óðs mey* 'Óðs mö', syftar på Freja, som sägs vara gift med Óðr, en annars okänd gud vars enda roll verkar vara att vara Frejas försvunne man (Johansson & Malm 1997 s. 60). Asarna råkar lova bort henne, solen och månen till en jätte som betalning för att han bygger en rejäl borg åt dem på ett och ett halvt år (a.a. s. 67). Enligt LP ska *óskmæ*r bara finnas belagt en gång till, i eddadikten Oddrúnargrátr, medan Fritzner (1973) även hänvisar till Vǫlsungasaga. Quinn (2000 s. 88) antar att betydelsen i U är den som anges i ordböckerna, nämligen 'valkyria'. Sammansättningen i sig är egentligen inte så komplicerad; direkt översatt betyder ordet 'önskemö'. Det finns ett antal besläktade ord med *ósk*- och *óska*- som förled: *óskbarn* 'fosterbarn, kärt barn', *óskasonr* 'fosterson, utvald kär son', *óskmøgr* som betyder det samma som *óskasonr*, samt inte minst *óskamey* 'kär dotter, adoptivdotter' (NO och LP). Kärt barn har

uppenbarligen många namn, men inget av dem verkar ha med krigisk verksamhet att göra. I stället pekar det mesta mot att även *óskmær* betyder 'fosterdotter, kär dotter'.

I Oddrúnargrátr berättar Oddrun: *enn hann Brynhildi bað hjálm geta, hana kvað hann óskmey verða skyldu* 'men han sade åt Brynhild att bära hjälm, han sade att hon skulle bli *óskmey*'. Eftersom Brynhild är en mycket välkänd figur i hjältediktningen, en valkyria i den långa och invecklade historien om Sigurd, så har man, förmodligen även p.g.a. hjälmen, tolkat *óskmær* som just 'valkyria'. Detta föranleder en mindre utläggning i LP. Ska ordet betyda 'valkyria' i Oddrúnargrátr (och därmed också i U) tycker man att det borde haft tillägget 'Odens', alltså 'Odens fosterdotter' = 'valkyria'. När det nu inte gör det kan man föreställa sig att "digteren havde forstået *val-* i *valkyrja* som *val* n. og derfor brugt det nogenlunde identiske *ósk*" (LP s.v. *óskmær*). Redaktörerna tycker emellertid inte att detta stämmer med allitterationen och drar slutsatsen att det bör röra sig om ett avskrivningsfel.

Problemet i Oddrúnargrátr uppstår när man insisterar på att det som händer i dikten är att Brynhild får sin framtida yrkesbana utstakad åt sig. Själva strofen där detta händer är omdiskuterad och har ofta utsatts för utgivares omflyttningar p.g.a. problem med att få handlingen att hänga samman (Quinn 2005 s. 83). Judy Quinn (a.a.) har dock argumenterat övertygande för att man kan förstå strofen som den står i handskriften, R. Det är Oddruns och Brynhilds far som ber Brynhild bära hjälm och bli *óskmey*. Nu är Brynhild faktiskt fosterdotter i minst två traderingar: Völsungasaga och Grípisspá, båda ställena bor hon hos Heime. I Völsungasaga står att *þá var heim komin til Heimis Brynhildr, fóstora hans* 'då hade Brynhild, Heimes fosterdotter, kommit hem till honom' (Bugge 1865 s. 136), och i Grípisspá får man veta att *flióþ er at Heimis fagrt alitom, hana Brynhildi bragnar nefna* 'det finns en kvinna hos Heime som är vacker att se på, henne kallar män Brynhild'.

I Völsungasaga står det att Oden, som svar på Reres bön om att få barn, *tekr óskmey sína, dóttur Hrímnis jötuns ok fær í hǫnd henni eitt epli ok biðr hana færa konungi* 'tar sin *óskmey*, jätten Hrimnes dotter, och ger henne ett äpple i handen och säger åt henne att ta det till kungen' (Bugge 1865 s. 85). Ullmann (1873 s. 13) översätter *óskmey* till "Valgmø" och tillägger i en fotnot att "saa kaldtes Valkyrjerne, fordi Odin havde taget dem til sig som sine Døtre; saaledes hedder ogsaa en adopteret Søn 'Valgsøn'" (a.st.). I Knutsons över 100 år yngre översättning (1991) är hon i stället Odens "gunstling" (a.a. s. 28). Här i Völsungasaga betyder ordet alltså i sig 'fosterdotter'; det kan noteras att man på en gång blir upplyst om vems egentliga dotter kvinnan i fråga är, samt att en jättinna uppenbarligen kan ha Oden som fosterfar. Sedan kanske hon även är valkyria i och med sin status som hans fosterdotter, men det är inte det som ligger i själva ordet.

Det sägs uttryckligen i prosatexten före citatet att det handlar om att Freja blivit bortlovad att gifta sig med jätten (Johansson & Malm 1997 s. 67), så även i U (överst s. 23 i handskriften, Grape 1962), så det är inte hans fosterdotter hon får uppfattas som i den här strofen. Det är i stället *jötuns ætt* 'jättens ätt' som får ett tillskott utifrån i form av Freja, eller också blir hon bara en 'kär dotter' i samma släkt. Alternativt är det för asarna hon är en slags fosterdotter; Freja tillhör en annan gudasläkt, vanerna, eftersom hennes far Njord kom till asarna som gisslan i kriget mellan vaner och asar (se Johansson & Malm s. 52 f.).

Strof 26

U	RS
á gengusk eiðar orð ok særi mál ǫll meginlig er á meðal fóru þórr einn þar vá þrunginn móði hann sjaldan sitr er hann slíkt of fregn	á gengusk eiðar orð ok særi mál ǫll meginlig er á meðal fóru þórr einn þat vann þrunginn móði hann sjaldan sitr er hann slíkt of fregn
Löften bröts, ord och eder, alla viktiga avtal som slöts. Tor stred ensam där, uppfylld av vrede. Han sitter sällan när han får höra om sådant.	Eder bröts,/ ord och band,/ alla heliga löften/ som givits och tagits./ Tor ensam utförde det, fylld av vrede./ Han sitter sällan still/ när han hör om sådant.

Även denna strof ser likadan ut som majoriteten av de andra Eddahandskrifterna. I eddadikten har raderna en annan ordning, det som här är rad 1–4 är i R och H rad 5–8 och omvänt.

Strof 45

U	RS
brœðr munu berjask ok at þonum verða mun systrungar sífjum spilla hart er í heimi hórdómr mikill skeggjöld skálmöld skildir klofna vindöld vargöld unz veröld steypisk mun enn maðr ǫðrum þyrma	brœðr munu berjask ok at þonum verðask munu systrungar sífjum spilla hart er með höldum hórdómr mikill skeggjöld skálmöld skildir klofnir vindöld vargöld áðr veröld steypisk
Bröder kommer att slåss och bli till banemän, kusiner kommer att förstöra släktskap. Det är hårt i världen ; stor otukt, yxtid, svärdtid, sköldar klyvs , stormtid, vargtid. Tills världen störtas må människan ännu skona andra.	Bröder skall strida/ och bli varandras bane,/ kusiner skall/ slita släktband./ Det blir hårt bland män ,/ stor hordom,/ yxtid, svärdtid,/ kluvna sköldar,/ vindtid, vargtid,/ tills världen går under.

verða: Hälften av handskrifterna (U, T och R) har *verða* 'bli' och hälften har *verðask*, som är samma ord, bara i mediopassiv form. På något sätt borde alltså *verðask* vara mer passivt än *verða*, men att få till en mer passiv betydelse av verbet 'bli' verkar inte bara onödigt utan också mer eller mindre omöjligt. Ordet tas varken upp i Kjartan G. Ottóssons avhandling om mediopassiv i isländskan (1992) eller Heinz-Georg Halbes dito om passiven i fornisländsk prosa (1963), så det rör sig förmodligen om variation utan betydelseskillnad.

í heimi: Även R och H har *í heimi* 'i världen' här, medan RS, W och T har *með höldum* 'bland människorna'. Skillnaden ligger egentligen bara i synvinkeln, hur nära händelserna man befinner sig. Dronke (1997) kommenterar inte den här skillnaden mellan Edda och eddadikten i sitt kapitel *Snorri's variants, not shared by R, H* (a.a. s. 79–81), där hon annars tar upp de flesta andra.

klofna: I stället för alla övriga handskrifters skrivning med particip, *skildir klofnir* 'kluvna sköldar', har U *skildir klofna* 'skölder klyvs'. Betydelsen ändras ju inte nämnvärt därav. Bilden man får blir aningens annorlunda i U, mer akut i och med att det är en pågående handling som beskrivs. I de andra handskrifterna är det snarare förödelserna efter en drabbning

man ser framför sig, resterna på slagfältet. Quinn (2000 s. 85) översätter *skildir klofna* till ”shields cloven”, vilket alltså inte stämmer.

unz: Liksom *klofna* ovan är U ensam om skrivningen *unz* ’tills (dess)’; de andra handskrifterna har *áðr* ’innan, tills dess’. De två läsningarna kan alltså betyda i stort sett det samma. Quinn (2000 s. 85) påpekar att tidsperspektivet blir något förskjutet med denna avvikelse. Hon menar att skrivningen med *áðr* låter lyssnaren/läsaren befinna sig bortom detta fruktansvärda tidevarv och blicka tillbaka, medan den med *unz* placerar en här och nu, ”looking deep into the awful future” (a.st.).

enn: I och med att dessa två sista rader står i U ser man tydligt att handskriften har en trädning gemensam med R och H, som är de enda andra handskrifterna som har texten i fråga. H har dessutom två egna rader till före dessa, så här ligger U närmast R. Medan de övriga avvikelserna i den här strofen har varit mer eller mindre liktydiga varianter till majoritetens läsning ser man här en markant skillnad i betydelse. R och H har nämligen *mun engi maðr þóðrum þyrma* ’ingen människa kommer skona andra’ och U har som synes ’ännu må/kommer människan skona andra’. I stället för den fortsättning på det beskrivna undergångsscenarioet som R och H har, tänds ett hopp i U. Nåd och medmänsklighet består även i de hemskaste tider (Quinn 2000 s. 86). Effekten blir starkare om man, som jag gjort i översättningen ovan, läser ihop dessa rader med den föregående, men de kan förstås lika gärna stå själv.

Strof 46:5–8, 47

U	RS
hátt blæss heimdallr horn er á lopti mælið óðinn við mímis höfuð skelfr yggdrasils askr standandi ymr it aldna tré æsir eru á þingi	hátt blæss heimdallr horn er á lopti mælið óðinn við mímis höfuð skelfr yggdrasils askr standandi ymr it aldna tré en jötunn losnar
Heimdal blåser högt, hornet är i luften, Oden pratar med Mimers huvud. Yggdrasils ask skälver där det står, det gamla trädet gnäller. Asarna är på ting.	Högt blåser Heimdal,/ hornet är i luften./ Oden talar/ med Mimers huvud./ Yggdrasils ask/ står men skälver,/ det åldriga trädet gnyr/ och jätten blir fri.

I denna strof skiljer sig strofuppdelningen mellan Edda och eddadikten, där det som är de fyra första raderna i den här strofen är de fyra sista i strof 46, och strof 47 börjar med de fyra sista raderna i Eddastrofen.

aldna: I U står det <alna> här, men det är troligen en variant av *aldna* 'gamla', vilket också är den skrivning samtliga andra handskrifter har. Förmodligen rör det sig om att /d/ fallit bort enligt trekonsonantregeln, där den mittersta konsonanten i en grupp om tre försvinner för uttalslättnadens skull (Iversen 1961 §53). Som ett parallellt exempel på bortfall av /d/ mellan /l/ och /n/ kan anges *haldnir*, m. pl. particip av *halda* 'hålla', som kan ses stavat <halnir> (Noreen 1923 § 291.2). I och med denna tolkning har jag normaliserat ordet till *aldna* ovan.

æsir eru á þingi: I stället för att berätta att *jötunn losnar* 'jätten blir fri', som det står i samtliga andra versioner, får vi i U veta att asarna är på ting. "Jätten" i den vanligaste beskrivningen avser förmodligen Loke (se t.ex. Sigurður Nordal 1927 s. 92) och är, liksom många andra korta upplysningar av det här slaget i *Völuspá*, ännu ett tecken på att undergången är nära. Detta att asarna är på ting kommer först i strof 48 (nedan). Det är möjligt att U's skrivare föregriper handlingens gång genom att placera tingsmötet här, att det råkat skrivas för tidigt (anticiperering). Det fungerar ändå. Visserligen får vi inte veta att Loke slipper lös ur fångenskapen, men till gengäld är den här raden en god koppling till nästa strof. I majoritetens version börjar den med förvirring, som på något vis försöks lösas genom att asarna går till tings; i U gör de alltså det tidigare, och strof 48 kan därför snarare läsas som det som diskuteras på tinget.

Strof 48

U	RS
hvat er með ásum hvat með ásynjum stynja dvergar fyrir steins durum viti þér enn e. hvat	hvat er með ásum hvat er með álfum ymr allr jötunheimr æsir ro á þingi stynja dvergar fyrir steindurum veggbergs visir vituð ér enn eða hvat?
Hur är det med asarna? Hur är det med asynjorna? Dvärgar stönar framför stenens dörr. Skulle ni veta/Vet ni mer eller?	Vad händer bland asar?/ Vad händer bland alver? / Hela Jotunheim dånar./ asarna håller ting./ Dvärgarna gnyr/ – klippväggars folk –/ framför dörrar av sten./ Vet ni nu eller ej?

Detta är den enda Völuspá-strofen som är kortare i U än i de andra Eddahandskrifterna. Det är också efter denna strof RS, W och T har 6 strofer som inte U har. Samtliga strofer mellan strof 46 ovan och strof 57 nedan citeras i den ordning de kommer i R och H, bortsett från två (i H, bara en i R) upprepningar av ”omkvädesstrofen”, den som handlar om hur Fenre slipper lös (se 2.2). U har alltså enbart början och slutet av detta det längsta Völuspá-citatet i Edda. Det skulle kunna bero på den allmänna förkortningstendensen i U. Det är nog inte innehållet i strof 48 och 57 som gör att skrivaren valt att skriva ned just dem i det här fallet, utan snarare att de utgör inledning och avslutning till ett flera strofer långt diktcitat. Om handskriftens användare är väl bekant med dikten kan vederbörande själv supplera de mellanliggande stroferna. Till saken hör också att detta avsnitt av Völuspá är ett av de mer sammanhållna i dikten. Det är här händelseförloppet under själva ragnarök läggs fram: vilken olycka som kommer varifrån, vem som dödar vem och hur. Därför verkar det sannolikt att den som kunnat dikten inte har behövt mer än en start- och slutpunkt för citatet.

hvat með ásynjum: Kopplingen mellan asar och alver, som alla handskrifter utom U har, är vanlig i eddadiktning (se t.ex. Dronke 1997 s. 147), men att förbinda asar med asynjor (kvinnliga asar) kan heller inte ses som särskilt underligt. Utöver att asynjorna generellt är aktiva medborgare i Asgård pekar Quinn (2000 s. 86) på att de i eddadikten Balders draumar (Balders drömmar) även är på ting, liksom de manliga gudarna: *senn vóru æsir allir á þingi ok ásynjur allar á máli* ’alla asar var samtidigt på tinget, och alla asynjor på möte’ (strof 1). I Lokasenna återfinns såväl ordparet ’asar och alver’ som ’asar och asynjor’ (t.ex. strof 30–31).

steins durom: Det är heller inte något märkligt med skrivningen *steins durum* 'stenens dörr(ar)' där övriga handskrifter har *steindurum* 'stendörr(ar)'. Dvärgarna har drivits ur sin hemvist i berget av jordens omvälvning och "står nu stönnende udenfor deres klippedør og veed sig intetsteds mere i sikkerhed" (Sigurður Nordal 1927 s. 95). I majoritetens version är dörren/dörrarna av sten, i U fokuserar man på att dörren leder in i klippan.

viti þér: Se ovan under strof 41.

Strof 57

U	RS
<p>sól mun sortna sigrfoldinnar hverfa af himni heiðar stjörnur geisar eimi ok aldrnari leikr hár hiti við himin sjálfan</p> <p>Solen kommer svartna, [???], de klara stjärnorna försvinner från himlen, rök och eld stormar fram. En hög låga spelar mot självaste himlen.</p>	<p>sól mun sortna søkkir fold í mar hverfa af himni heiðar stjörnur geisar eimi ok aldrnari leikr hár hiti við himin sjálfan</p> <p>Solen skall svartna./ land sjunker i hav./ De klara stjärnorna/ försvinner från himmelen./ Ånga väller fram/ och livgivaren [elden]/ en hög flamma leker/ mot himmelen själv.</p>

sigrfoldinnar: Detta är en av de mest svårförklarade skrivningarna i U. I R och H lyder raden *sígr fold í mar* 'jorden rasar i havet', vilket, som Judy Quinn påpekat (2000 s. 87), gör att U's version i hög grad liknar en felskrivning som kan ha uppstått genom att skrivaren hört fel på ett diktat. Quinn tolkar ordet som en kenning, 'jordens seger', som skulle stå för solen (a.st.). Det finns ett problem med denna läsning, nämligen att genitiv i bestämd form av *fold* 'jord, land' är *foldarinnar*. Ett annat problem, som uppstår oavsett hur man vill tolka raden, är att få in den i syntaxen på ett förnuftigt sätt.

Formmässigt liknar ordet snarast ett particip i f. sg. gen. och kan därmed enbart vara en bestämning till *sól*, som är det enda ordet i f. sg. i strofen. Därtill kommer att det inte är lätt att hitta ett verb som kunde vara upphov till participet. Det finns inget belagt verb **folda*, utan det närmaste man kommer är *falda* 'binda en *faldr* om huvudet; täcka'. Substantivet *faldr* 'kvinnlig huvudbonad' finns belagt från Norge i formen *foldr* (Noreen 1923 § 167), så kanske skulle även participet kunna förekomma med <0>. Participet *faldinn* ingår bl.a. i

konstruktionen *hjálms faldinn* 'hjälmprydd'. Om man tillåter ett generöst mått av såväl geografisk som lexikal och syntaktisk långsökthet kan strofens *sól ... sigrfoldinnar* betyda 'den segertäcktas sol'. Som parallell kan anföras att solen beskrivs som *sól valtíva* 'stridsgudarnas sol' i strof 52 av *Völuspá*, men då återstår alltså att avgöra vem 'den segertäckta' är – och huruvida det överhuvudtaget är det raden skulle kunna betyda för den samtida läsaren. En möjlighet, som åtminstone skulle ta bort genitiven ur ekvationen, är att dela upp ordet i två till *sígrfoldin ár* 'segertäckta år'. Det i sin tur öppnar förstås upp för nya problem med att få in betydelsen i strofen. Jag törs inte gå längre i analysen av detta, eftersom resultatet blir ett mycket instabilt bygge. Kanske har samtidens läsare helt enkelt kommit fram till att det står i U som i R och H: *sígr fold í mar*. Det enda man kan säga med någon form av säkerhet är att elementet <sigr> i raden tyder på att U än en gång har en skrivning som är närmare besläktad med R och H än med Eddahandskrifterna, som har *søkkir fold í mar* 'landet sjunker i havet'.

Strof 38

U	RS
sal veit ek standa sólu fjarri náströndum á norðr horfa dyrr falla eitrdropar inn um líóra sá er undinn salr ormar hryggjum	sal veit ek standa sólu fjarri náströndu á norðr horfa dyrr falla eitrdropar inn of líóra sá er undinn salr ormar hryggjum
Jag vet en sal som står fjärran från solen, på likstränderna . Dörren vetter norrut. Giftdroppar faller in genom rökhålen, rummet är flätat av ormars ryggar.	Jag vet en sal som står/ fjärran från solen/ på Nastrand ,/ dörrarna vetter åt norr./ Giftdroppar faller/ in genom rökhålen./ Den salen är flätad/ av ormars ryggar.

náströndum: Det som skiljer den skrivning som U, T och H har, *náströndum*, från de tre resterande handskrifternas *náströndu* är bara att den första är pl., 'likstränder', medan den andra är sg. 'likstrand'. I Faulkes' utgåva ovan, liksom i Johansson & Malms översättning, skrivs ordet som ett ortnamn. Samma tolkning har LP, medan NO bara återger betydelsen. Varken som substantiv eller ortnamn gör pluralformen någon större skillnad i strofen.

Strof 39

U	RS
skulu þar vaða þunga strauma menn meinsvarar ok morðingjar þar kvelr niðhoggr nái framgengna Där ska människor – menedare och mördare – vada i de strida strömmarna. Där plågar Nidhöggr de dödas kroppar.	skulu þar vaða þunga strauma menn meinsvara ok morðvargar þar kvelr niðhoggr nái framgengna Där skall vada/ i svåra strömmar/ män som gav mened/ och mördare/ Där plågar Nidhöggr/ de dödas kroppar.

meinsvarar: Den skrivning som återfinns i alla handskrifter utom U, *meinsvara*, är ett adjektiv, ung. 'menedersk' [lögnaktig] som bestämning till *menn*. I U rör det sig däremot om pl. nom. av ett svagt substantiv, *meinsvari* 'menedare' (Fritzner 1973). Därmed får man se *meinsvarar ok morðingjar* som en närmare specificering av de människor som vadar i strömmarna, medan de övriga handskrifternas *menn meinsvara ok morðvargar* 'menedsmän och mördare' beskriver två olika slags lagbrytare. Kanske läggs i U en lite större vikt på det faktum att det är människor som befinner sig här, och då inte vilka människor som helst.

morðingjar: Här har U ett lite enklare ordval än resten av handskrifterna. En *morðingi* är helt enkelt en mördare, d.v.s. någon som orättmätigt dödat (KLN s.v. mord), och en *morðvargr* är samma sak, men med understrykningen att mördaren är fredlös, *vargr*. Detta kan innebära att U's skrivning är så att säga mindre juridiskt färgad än de övriga handskrifternas (jfr Dronke 1997 s. 142).

5 Sammanfattande diskussion

För att stå i en handskrift som ofta ansetts ringare än andra, förkortande och med dålig förståelse för ursprungstexten, så innehåller Völuspá i U tämligen få direkta felskrivningar. Till dessa, fel som med största sannolikhet även den samtida läsaren uppfattat som sådana, vill jag räkna <v> och <c> för väntat <r> i förkortningarna av formeln *þá gengu regin ǫll* etc. i stroferna 9 och 28. Förstår läsaren att upplösa förkortningen, vilket vi ju har ett bevis för i anslutning till strof 9, så förstår hon också detta som ett skrivfel. Grafemen är så pass lika

varandra att det inte är ett svårt misstag att göra. Dessutom betvivlar jag också starkt att någon fått ut något förnuftigt ur *sigrfoldinnar*, om inte läsaren kunnat dela upp ordet i ett *sígr fold í mar*, som det står i R och H. Men nu är också de tydliga felskrivningarna uppräknade; sedan finns det ett antal gränfall. Strof 3's *svalar undir* skulle kunna läsas som något halvbegripligt med god vilja, men det är inte så troligt. Att U's läsare förstått *traða halir helvega* som 'helvetets stigar herrar' snarare än att mentalt byta ut <a> i *traða* mot <o> verkar kanske också lite osannolikt. Likaså troligen med den oäkta sammansättningen *valsfoðr* – som dock ändå kräver lite mer omflyttning i ordet för att nå en likadan skrivning som majoriteten.

Om man förskjuter perspektivet till det jag ovan (3.2) kallat "den andra försvarsmuren", där läsaren förmodligen förstått något trots att det inte menats så, har vi t.ex. sådana skrivningar som strof 45's *mun enn maðr foðrum þyrma* och *verðr oðl va. ly.* i strof 41. De är formellt fungerande meningar, men om man ser till sammanhanget och övriga handskrifters tradering liknar de missförstånd. För den som inte känt till dikten sedan tidigare och inte haft tillgång till andra handskrifter är dessa skrivningar ändå det som står till buds. Inom den här gruppen är gränserna mycket flytande. Om man t.ex. ser på *grein* i strof 19 och *spekja* i strof 9, så är de grafematiskt mycket lika de övriga handskrifternas *grænn* och *skepja*, vilket kunde tyda på oavsiktliga skrivningar – *spekja* skulle exempelvis kunna ha uppstått ur *skepja* genom metates (omkastning av bokstäver). Det faktum att orden passar in i sina respektive sammanhang kan innebära att de varit svårare för skrivaren att notera som misstag, men å andra sidan kan det också tyda på att de faktiskt är medvetet skrivna. Under gränfallen kan också nämnas t.ex. *steins durum* i strof 48 samt de olika varianterna på *vitud ér enn eða hvat*.

För att gå över till den så kallade "första försvarsmuren" är det här jag tycker att de flesta av avvikelserna hamnar. Dessa är skrivningar som är avsiktliga från skrivarens sida, och som inte finns belagda i andra traderingar. Det gäller t.ex. alla avvikelser i strof 19, utom (ev.) det ovan nämnda *grein*; även sådana som *guðar hrata* i strof 52, *in arma* och *íma noðkur*, strof 40 samt strof 48's *ásynjum* är varianter som jag inte ser någon anledning till att anta som omedvetna. Hit skulle jag också föra *óskmey* och *tungls tregari* i strof 25 resp. 40. Båda ger en god, i fallet med *tregari* vill jag nästan påstå en bättre, läsning av strofen de står i, och kan kanske uppfattas som skrivarens eller redaktörens sätt att göra en oklar läsning tydligare.

Slutligen har vi de skrivningar som tillhör en gemensam tradering med R och H. Bland dem kan nämnas *í heimi*, strof 45, *gerðu*, strof 9, *þar* och *hvergi*, strof 3. U har dessutom två rader i strof 45 gemensamt med R och H som annars inte finns i Edda.

En del av de avsiktliga skrivningarna i U tycks enklare än de gängse. I strof 9 har vi *sem þeim Dyrinn kendi*, som är klarare än *sem Durinn sagði*; *morðingjar* i strof 39 är också den

mer ”rakt på”, liksom ovan nämnda *guðar hrata*. Kanske ska man också läsa *íma nǫkkur* för *einna nǫkkurr* som ett slags förtydligande; att man tidigarelägger den viktiga informationen i strofen. Att U har utelämnat vissa småord som finns i de övriga handskrifterna, t.ex. *æ* i strof 19 och *allt* i strof 25 ger också en aningens lättare läsning, men huruvida detta är medvetet eller ej går inte att svara på. De ev. förenklingarna är det enda som kan påminna om en samlad tendens i U's Vǫluspá-citat. Någon särskild innehållsmässig tendens i avvikelserna kan jag inte spåra. I Judy Quinns (2000) läsning blir många av stroforna mer medlidsamma och mänskliga (t.ex. strof 40 och 45), men särskilt i strof 40, den som handlar om den arma i Järnsbogen, bleknar empatin vid närmare granskning.

Det som är viktigt att fråga sig när man diskuterar Uppsalaeddans är hur den egentligen har använts. Läser man den med förväntan om ett helgjutet litterärt verk i stil med t.ex. RS så finns det en risk att man blir besviken. Av det, erkänt lilla, jag har sett av U verkar ”information” vara nyckelordet. Som Zetterholm påpekar (se 2.3.1) är det handlingen utan utsmyckningar som skrivaren/redaktören tycks vara ute efter. Detta skulle man kunna se som ett stilistiskt drag, men det skulle även kunna vara ett tecken på att U inte menats att läsa på det viset. Sättet Vǫluspá är citerad på verkar delvis förutsätta att läsaren känner till dikten i förväg: de fasta formlerna förkortas redan första gången de citeras och när det fattas 6 strofer jämfört med hur dikten vanligtvis citeras finns det skäl att tro att det är tänkt att man själv ska kunna suppleras dem. Å andra sidan förkortas stroforna i stort sett inte annars, utan skrivs ut i sin helhet. Müllers och andras tanke om att U skulle representera ett utkast till den Edda som finns i t.ex. RS är begriplig, men man undrar ändå: varför skulle man vilja skriva av ett utkast? Vad är egentligen syftet med denna specifika handskrift, med dess ”upphuggna” Edda och andra underligheter? Skulle den överhuvudtaget läsas som den står, eller bär den bara informationen vidare till en högläsare eller en ny avskrivare, som kan fylla ut där det verkar fattas lite saft och kraft? Nyfilologin ger inte nödvändigtvis svar på sådana frågor, men den väcker dem åtminstone. Om filologin, som Odd Einar Haugen skriver (se 3), har som ett syfte att förstå texter från andra kulturer bidrar det väldigt mycket till den förståelsen att försöka sätta sig in i den samtida läsarens tankegång. Det kan förstås omöjligt lyckas helt, men själva försöket att skifta perspektiv är nyttigt. Den lömskaste fallgropen blir faktiskt att försöka få ut mening ur det meningslösa till varje pris. Att sänka abstraktionsnivån, gå från textverk helt ned till textbärare, innebär också att man får lov att erkänna att även de människor som var personligen inblandade i denna fantastiska litteratur kunde begå fel, och riktigt obegripliga sådana också. Annars riskerar man en slags ”kultur- eller tidsåldersrasism” av typen ”den ädle vilden” – i det här fallet blir det då ”den ädle islänningen”. Omvänt måste man också tillmäta

läsarna så pass mycket intelligens att man går med på att de kunde genomskåda felskrivningar och inte satt och kämpade för att få hjärnan runt t.ex. *svalar undir*.

Som jag tidigare nämnt är detta inte en helt och hållet nyfilologisk undersökning. Det att se på Völuspá-citaten mer eller mindre isolerat gör att jag inte tagit mycket hänsyn till den omgivning de står i. Jag har koncentrerat mig på hur de rent språkligt har mött läsaren, inte på sammanhanget de lästs i, och har dessutom undlåtit att undersöka samtliga strofer, i och med att jag valt att hoppa över dvärglistan. Detta har helt och hållet berott på de ramar som finns för en D-uppsats. Dvärgnamnsvarianterna i olika handskrifter förtjänar att analyseras, och man kan ställa sig frågan vad en dvärg egentligen är i sammanhanget. Uppsalaeddans skulle behöva undersökas och gås igenom i sin helhet med ett nyfilologiskt perspektiv. I en sådan undersökning skulle man just kunna se på helheten, på hur mottagandet av denna erkänt osammanhängande handskrift kan ha varit, om redaktör och skrivare varit samma person och även vad U kan ge när man ser på de andra eddahandskrifterna. Om en sådan analys redan funnes hade det också kunnat ge den här typen undersökning större djup. Ett annat område som borde ses närmare på är detta med felskrivningar i medeltiden. Hur skriver man fel och varför? Man skulle t.ex. kunna föreställa sig att en meningslös skrivning inte får skrivaren att reagera om den formmässigt påminner om ett riktigt ord – som i fallet med *sigrfolldinnar*, som liknar ett particip, men inte verkar betyda något. Det vore också intressant att se på i hur hög grad den omkringvarande texten påverkar de fel man gör – *grein* 'gren' och *grænn* 'grön' liknar varandra grafematiskt, men har dessutom båda med träd att göra, vilket är temat för strofen. Det verkar finnas både semantiska, grafematiska och fonologiska orsaker till fel. Med tanke på hur ofta något avfärdas som felskrivet i medeltida handskrifter borde man systematisera tolkningen av felen mer.

Litteratur

- Ásgeir Blöndal Magnússon, 1995: Íslensk orðsifjabók. 3 uppl. Reykjavík.
- Brate, Erik, 1913 (övers. & komm.): Sámunds edda. Stockholm.
- Bugge, Sophus, 1865 (utg.): Völsunga saga. (Det norske oldskriftselskabs samlinger. 8. Norrøne skrifter af sagnhistorisk indhold. Andet hefte.) Christiania.
- 1867 (utg.): Norrøen fornkvæði. Islandsk samling af folkelige oldtidsdigte om Nordens guder og heroer. Almindelig kaldet Sæmundar Edda hins fróða. Christiania.
- Cerquiglini, Bernard, 1989: Éloge de la variante. Histoire critique de la philologie. Paris.
- Collinder, Björn, 1957 (övers.): Den poetiska eddan. Stockholm.
- Dronke, Ursula, 1997 (ed.): The Poetic Edda. 2. Mythological poems. Oxford.
- Faulkes, Anthony, 1988 (ed.): Snorri Sturluson. Edda. Prologue and *Gylfaginning*. London.
- Finnur Jónsson, 1902 (overs. & komm.): Snorre Sturluson. Gylfaginning. Den gamle nordiske gudelære (første del af Snorres Edda). København.
- 1931 (udg.): Edda Snorra Sturlusonar udgivet efter håndskrifterne af Kommissionen for det arnemagnæanske legat. København.
- Fritzner, Johan, 1973: Ordbog over det gamle norske sprog. 4 uppl. Oslo – Bergen – Tromsø.
- Gísli Sigurðsson, 1999 (útg.): Eddukvæði. Reykjavík.
- Granlund, John m.fl., 1956–1976 (red.): Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. Från vikingatid till reformationstid. Malmö.
- Grape, Anders, 1962 (utg.): Snorre Sturlasons Edda. Uppsala-handskriften DG 11. Facsimileedition i ljustryck. Uppsala.
- m.fl., 1977 (utg.): Snorre Sturlasons Edda. Uppsala-handskriften DG 11. 2. Transkriberad text och paleografisk kommentar. Uppsala.
- Halbe, Heinz-Georg, 1963: Das Passiv in der klassischen altisländischen Prosa. Göttingen.
- Haugen, Odd Einar, 2004a (red.): Handbok i norrøn filologi. Bergen.
- 2004b: Tekstkritikk og tekstfilologi. I: Haugen 2004a. S. 81–119.
- Heggstad, Leiv m.fl., 2004: Norrøn ordbok. 4 uppl. Oslo.
- Hellquist, Elof, 1980: Svensk etymologisk ordbok. 3 uppl. Lund.
- Holtmark, Anne & Jón Helgason, 1950 (utg.): Snorri Sturluson. Edda. Gylfaginning og prosafortællingene af Skáldskaparmál. København – Stockholm – Oslo.
- Iversen, Ragnvald, 1961: Norrøn grammatikk. 6 uppl. Oslo.
- Johansson, Karl G. & Malm, Mats, 1997 (övers.): Snorres Edda. Stockholm.
- Jón Sigurðsson m.fl. 1848–1887 (ed.): Edda Snorra Sturlusonar. Edda Snorronis Sturlæi. 1–3. Hafniæ.
- Jónas Kristjánsson, 1988: Eddas and Sagas. Iceland's medieval literature. Reykjavík.
- Jørgensen, Jon Gunnar, 2002: Sagalitteratur som forskningsmateriale. Utgaver og udnyttelse. I: Maal og Minne. S. 1–14.
- 2004: Håndskrift- og arkivkunnskap. I: Haugen 2004a. S. 27–79.
- Kjartan G. Ottósson, 1992: The Icelandic middle voice. The morphological and phonological development. Lund.
- Knutson, Inge, 1991 (övers.): Völsungasagan. (Helikonbiblioteket 3). Lund.
- Lind, E. H., 1905–1915: Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden. Uppsala. Leipzig.
- Lindblad, Gustaf, 1977: Centrala eddaproblem i 1970-talets forskningsläge. I: Scripta Islandica. Isländska sällskapets årsbok 28. Uppsala. S. 3–26.
- Lodge, David, 1985: Small world. London.
- Mundal, Else, 2004: Edda- og skaldediktning. I: Haugen 2004a. S. 215–266.
- Müller, Friedrich W., 1941: Untersuchungen zur Uppsala-Edda. Dresden.

- Nielsen, Niels Åge, 1966: Dansk etymologisk ordbog. 1 uppl. København.
- Noreen, Adolf, 1923: Altisländische und altnorwegische grammatik (laut- und flexionslehre) unter berücksichtigung des urnordischen. 4. vollständig umgearbeitete aufl. (Sammlung kurzer grammatiken germanischer dialekte 4. Altnordische grammatik 1.) Halle (Saale).
- Ohlmarks, Åke, 1948 (övers.): Eddans gudasånger. Stockholm.
- Quinn, Judy, 2000: Editing the Edda – the case of *Völuspá*. I: Scripta Islandica. Isländska sällskapetets årsbok 51. Uppsala. S. 69–91.
- 2005: Construing habitus in eddic dialogue: The order of stanzas in *Oddrúnargrátr*. I: Neue Ansätze in der Mittelalterphilologie – Nye veier i middelalderfilologien. Akten der skandinavistischen Arbeitstagung in Münster vom 24. bis 26. Oktober 2002. Frankfurt am Main etc. S. 83–95.
- Rasmus Rask, 1818 (útg.): Snorra-Edda ásamt skáldu og þarmeð fylgjandi ritgjörðum. Eptir gömlum skinnbókum. Stockhólmi.
- Sigurður Nordal, 1927 (udg.): Völuspá. Vølvens spádom. København.
- Steinsland, Gro, 1983: Antropogonimyten i Völuspá. En tekst- og tradisjonskritisk analyse. I: Arkiv för nordisk filologi 98. S. 80–107.
- Ståhl, Harry, 1986: Valsgårde. I: Uppländsk horisont. Ortnamnssällskapetets i Uppsala årsskrift 1986. S. 72–78.
- Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson, 1913-16: Lexicon poeticum antiquæ linguæ septentrionalis. Ordbog over det norsk-islandske skjaldesprog. København.
- Sørensen, Preben Meulengracht, 1991: Om eddadigtenes alder. I: Steinsland, Gro m.fl., 1991 (red.): Nordisk hedendom. Et symposium. Odense. S. 217–228.
- Ullmann, V., 1873 (overs.): Sagaen om Vølsungerne. København.
- Wendt, Bo-A., 2006: En text är en text är en text? Om en terminologisk tredelning av textbegreppet. I: Arkiv för nordisk filologi 121. S. 253–274.
- Wessén, Elias, 1992: Svensk språkhistoria. 2. Ordbildningslära. Nytryck av 5 uppl. (Nytryck i nordiska språk. 5). Stockholm.
- Wolf, Kirsten, 1993: Old Norse – new philology. I: Scandinavian Studies 65 : 3. S. 338–349.
- Zetterholm, D. O., 1949: Studier i en Snorre-text. Tors färd till Utgård i Codices Upsaliensis DG 11 4° och Regius Hafn. 2367 4°. (Nordiska texter och undersökningar. 17). Uppsala.

Förkortningar

ack. = akkusativ

dat. = dativ

f. = femininum

gen. = genitiv

H = Hauksbók

ind. = indikativ

KLNM = Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, Granlund m.fl. 1956–76

konj. = konjunktiv

LP = Lexicon poeticum, Sveinbjörn Egilsson & Finnur Jónsson 1913–16

m. = maskulinum

n. = neutrum

NO = Norrøn ordbok, Heggstad m.fl. 2004

nom. = nominativ

pl. = pluralis

pres. = presens

pret. = preteritum

R = Codex Regius av eddadikterna

RS = Codex Regius av Edda

sg. = singularis

T = Codex Trajectinus

U = Codex Upsaliensis

W = Codex Wormianus